

## ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΤΟΥ ΓΕΝΙΚΟΥ ΕΙΣΑΓΓΕΛΕΑ

PAOLO MENGOZZI

της 29ης Μαρτίου 2007<sup>1</sup>

### I — Εισαγωγή

1. Με απόφαση της 16ης Νοεμβρίου 2005, το Tribunal d'instance de Saintes (Γαλλία) υπέβαλε στο Δικαστήριο, σύμφωνα με το άρθρο 234 ΕΚ, δύο προδικαστικά ερωτήματα που αφορούν την ερμηνεία της οδηγίας 87/102/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 22ας Δεκεμβρίου 1986, για την προσέγγιση των νομοθετικών, κανονιστικών και διοικητικών διατάξεων των κρατών μελών που διέπουν την καταναλωτική πίστη<sup>2</sup>.

2. Κατ' ουσίαν, το Δικαστήριο καλείται να διευκρινίσει, αφενός, αν τα άρθρα 11 και 14 της οδηγίας 87/102 επιτρέπουν εθνικές διατάξεις οι οποίες θεσπίζουν, για τη μεταφορά της οδηγίας, κανόνες αλληλεξαρτήσεως μεταξύ της συμβάσεως πιστώσεως και της συμβάσεως αγοράς αγαθών ή παροχής υπηρεσιών που χρηματοδοτούνται με την εν λόγω πίστωση να θέτουν ως προϋπόθεση για την εφαρμογή των εν λόγω κανόνων τη

μνεία του χρηματοδοτούμενου πράγματος ή υπηρεσίας στην πιστωτική σύμβαση και, αφετέρου, ποιος είναι ο σκοπός τον οποίο επιδιώκει η οδηγία 87/102 και αν πρέπει να θεωρηθεί ότι, δυνάμει του κοινοτικού δικαίου, ο εθνικός δικαστής μπορεί να εφαρμόζει αυτεπαγγέλτως τις εν λόγω εθνικές διατάξεις, ακόμα και αν η εθνική έννομη τάξη δεν δέχεται την αυτεπάγγελτη εφαρμογή τους.

### II — Το ρυθμιστικό πλαίσιο αναφοράς

#### A — Η κοινοτική ρύθμιση

3. Σύμφωνα με το άρθρο 1, παράγραφοι 1 και 2, στοιχείο γ', της οδηγίας 87/102, η οδηγία «εφαρμόζεται στις συμβάσεις πίστωσης», με άλλα λόγια στις συμβάσεις δυνάμει των οποίων «πιστωτικός φορέας χορηγεί ή υπόσχεται να χορηγήσει σε καταναλωτή πίστωση με τη μορφή προθεσμίας πληρωμής, δανείου ή οποιασδήποτε άλλης παρόμοιας χρηματοδοτικής διευκόλυνσης». Εντούτοις, η οδηγία δεν εφαρμόζεται στις συμβάσεις που απαριθμούνται στο άρθρο της 2.

1 — Γλώσσα του πρωτοτύπου: η ιταλική.

2 — ΕΕ L 42, σ. 48. Η οδηγία τροποποιήθηκε αρχικά με την οδηγία 90/88/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 22ας Φεβρουαρίου 1990 (ΕΕ L 61, σ. 14), και στη συνέχεια με την οδηγία 98/7/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 16ης Φεβρουαρίου 1998 (ΕΕ L 101, σ. 17).

4. Το άρθρο 4 της οδηγίας 87/102 ορίζει, στην παράγραφο 1, ότι οι συμβάσεις πίστωσης καταρτίζονται εγγράφως και, στην παράγραφο 2, στοιχείο α', ότι στην έγγραφη σύμβαση αναφέρεται το συνολικό ετήσιο πραγματικό επιτόκιο. Με την παράγραφο 3 του ίδιου άρθρου διευκρινίζεται ότι «[η] έγγραφη σύμβαση πρέπει επίσης να περιλαμβάνει και τα άλλα ουσιώδη στοιχεία της σύμβασης» και επισημαίνεται ότι, «[ω]ς παράδειγμα, στο παράρτημα [I] της οδηγίας [...] περιέχεται κατάλογος των στοιχείων τα οποία τα κράτη μέλη μπορούν να θεωρήσουν ουσιώδη και να απαιτήσουν να συμπεριλαμβάνονται στην έγγραφη σύμβαση».

5. Το άρθρο 11 της οδηγίας 87/102 ορίζει τα εξής:

«1. Τα κράτη μέλη εξασφαλίζουν ότι η ύπαρξη σύμβασης πίστωσης δεν επηρεάζει κατά κανένα τρόπο τα δικαιώματα του καταναλωτή έναντι του προμηθευτή των αγαθών ή υπηρεσιών που αγοράζονται μέσω παρόμοιας σύμβασης στις περιπτώσεις όπου τα αγαθά ή οι υπηρεσίες δεν παρασχεθούν ή, κατά οποιοδήποτε τρόπο, δεν ανταποκρίνονται στους όρους της σύμβασης παροχής τους.

2. Στις περιπτώσεις που:

α) ο καταναλωτής συνάπτει σύμβαση πίστωσης για την αγορά αγαθών ή την παροχή υπηρεσιών με πρόσωπο διαφορετικό από αυτό που παρέχει τα αγαθά ή τις υπηρεσίες, και

β) ο πιστωτικός φορέας και ο προμηθευτής των αγαθών ή των υπηρεσιών συνδέονται με προϋπάρχουσα σύμβαση βάσει της οποίας η παροχή πίστωσης στους καταναλωτές γίνεται αποκλειστικά από αυτόν τον πιστωτικό φορέα με σκοπό την απόκτηση αγαθών ή την παροχή υπηρεσιών από τον εν λόγω προμηθευτή, και

γ) ο καταναλωτής που αναφέρεται στο στοιχείο α) λαμβάνει την πίστωσή του βάσει της προϋπάρχουσας σύμβασης, και

δ) τα αγαθά ή οι υπηρεσίες που καλύπτονται από τη σύμβαση πίστωσης δεν παρασχεθούν μόνο εν μέρει ή δεν ανταποκρίνονται κατά οποιοδήποτε τρόπο στους όρους της σύμβασης παροχής τους, και

ε) ο καταναλωτής έχει στραφεί κατά του προμηθευτή αλλά χωρίς να ικανοποιηθούν οι βάσιμες απαιτήσεις του,

2. Τα κράτη μέλη φροντίζουν ώστε οι διατάξεις που θεσπίζουν κατ' εφαρμογή της παρούσας οδηγίας να μην καταστρατηγούνται μέσω του τρόπου διατύπωσης των συμβάσεων, ιδίως με την κατάτμηση του ποσού της πίστωσης σε περισσότερες συμβάσεις.»

ο καταναλωτής δικαιούται να στραφεί κατά του πιστωτικού φορέα.

Εναπόκειται στα κράτη μέλη να καθορίσουν την έκταση και τους όρους άσκησης αυτού του δικαιώματος.

[...]

6. Τέλος, το άρθρο 14 της οδηγίας 87/102 προβλέπει τα εξής:

«1. Τα κράτη μέλη εξασφαλίζουν ότι οι συμβάσεις πίστωσης δεν θα παρεκκλίνουν, εις βάρος του καταναλωτή, από τις διατάξεις της εθνικής νομοθεσίας που θέτουν σε εφαρμογή την παρούσα οδηγία ή ανταποκρίνονται σ' αυτήν.

## B — Η εθνική ρύθμιση

7. Στη γαλλική έννομη τάξη η καταναλωτική πίστη διεπόταν αρχικά από τον νόμο 78-22 της 10ης Ιανουαρίου 1978<sup>3</sup>. Η ρύθμιση αυτή, η οποία προηγήθηκε της οδηγίας 87/102 και στη συνέχεια συμπληρώθηκε με τον νόμο 89-421 της 23ης Ιουνίου 1989<sup>4</sup>, ενσωματώθηκε τελικά στο Βιβλίο III, Τίτλος I, Κεφάλαιο I, του Code de la consommation (Κώδικας περί προστασίας των καταναλωτών, στο εξής: Κώδικας), ο οποίος θεσπίστηκε με τον νόμο 93-949 της 26ης Ιουλίου 1993<sup>5</sup> και το διάταγμα 97-298 της 27ης Μαρτίου 1997<sup>6</sup>.

3 — Loi relative à l'information et à la protection des consommateurs dans le domaine de certaines opérations de crédit (νόμος για την ενημέρωση και την προστασία των καταναλωτών σε σχέση με ορισμένες πιστωτικές πράξεις, γνωστός και ως «νόμος Scrivener», Επίσημη Εφημερίδα της Γαλλικής Δημοκρατίας της 11ης Ιανουαρίου 1978, σ. 299).

4 — Loi relative à l'information et à la protection des consommateurs ainsi qu'à diverses pratiques commerciales (νόμος για την ενημέρωση και την προστασία των καταναλωτών και διάφορες εμπορικές πρακτικές, *JORF* της 29ης Ιουνίου 1989, σ. 8047).

5 — Loi restaurant le Code de la consommation — partie législative (νόμος για τη θέσπιση του Κώδικα περί προστασίας των καταναλωτών — νομοθετικό μέρος, *JORF* της 27ης Ιουλίου 1993, σ. 10538).

6 — Décret relatif au Code de la consommation — partie réglementaire (διάταγμα σχετικά με τον Κώδικα περί προστασίας των καταναλωτών — κανονιστικό μέρος, *JORF* της 3ης Απριλίου 1997, σ. 78).

8. Σύμφωνα με το άρθρο L. 311-2 του Κώδικα, οι διατάξεις του Κεφαλαίου I «εφαρμόζονται στις πράξεις χορηγήσεως πιστώσεως, περιλαμβανομένων τυχόν συναφών τριτεγγυήσεων, που παρέχονται συνήθως από φυσικά ή νομικά πρόσωπα, από επαχθή ή χαριστική αιτία»<sup>7</sup>.

9. Σύμφωνα με το άρθρο L. 311-8 του Κώδικα, οι σχετικές με σύμβαση πιστώσεως πράξεις οι οποίες αναφέρονται στο άρθρο L. 311-2 συνάπτονται στο πλαίσιο προηγούμενης προσφοράς αντίτυπο της οποίας παραδίδεται στον δανειολήπτη και η οποία, σύμφωνα με το άρθρο L. 311-10, διευκρινίζει, μεταξύ άλλων στοιχείων, «εφόσον παρίσταται ανάγκη, το συνολικό ετήσιο πραγματικό επιτόκιο» (παράγραφος 2), υπενθυμίζει, μεταξύ των διατάξεων του Κώδικα, «εφόσον παρίσταται ανάγκη, τα άρθρα L. 311-20 έως L. 311-31 και L. 311-13» (παράγραφος 3) και, τέλος, προσδιορίζει, «εφόσον παρίσταται ανάγκη, το χρηματοδοτούμενο αγαθό ή υπηρεσία» (παράγραφος 4).

10. Σύμφωνα με το άρθρο L. 313-13 του Κώδικα «[η] προηγούμενη προσφορά πιστώσεως καταρτίζεται βάσει των προϋποθέσεων που προβλέπουν τα προηγούμενα άρθρα, σύμφωνα με ένα από τα τυποποιημένα υποδείγματα τα οποία εγκρίνει η Επιτροπή τραπεζικής εποπτείας κατόπιν διαβουλεύσεων με το Εθνικό συμβούλιο προστασίας των καταναλωτών». Το άρθρο R. 311-6 του Κώδικα ορίζει ότι «[η] προσφορά δανείου, η οποία προβλέπεται στο άρθρο L. 311-8 του code de la consommation, αναγράφει τις ενδείξεις, τις οποίες περιλαμβάνει εκείνο από τα συνημμένα στον παρόντα κώδικα τυποποιημένα υποδείγματα το οποίο αντιστοιχεί στην προτεινόμενη πράξη χορηγήσεως πιστώσεως».

11. Τα άρθρα L. 311-20 έως L. 311-28 του Κώδικα προβλέπουν ειδικό καθεστώς για τις «συνδεδεμένες συμβάσεις», χαρακτηριστικό γνώρισμα των οποίων αποτελεί η αλληλεξάρτηση μεταξύ συμβάσεως πιστώσεως και συμβάσεως παροχής, η οποία εκδηλώνεται τόσο κατά το στάδιο συνάψεως όσο και κατά το στάδιο εκτελέσεως της συμβάσεως.

12. Ειδικότερα, το άρθρο L. 311-20 του Κώδικα ορίζει, μεταξύ άλλων, ότι, «[ο]σάκις η προηγούμενη προσφορά πιστώσεως μνημονεύει το χρηματοδοτούμενο αγαθό ή υπηρεσία, οι υποχρεώσεις του δανειολήπτη αναπτύσσονται αποτελέσματα μόνον από της παραδόσεως του αγαθού ή της παροχής της υπηρεσίας».

13. Επίσης, το άρθρο L. 311-21, πρώτο εδάφιο, του Κώδικα ορίζει τα εξής:

«Εάν εγερθούν αμφισβητήσεις περί την εκτέλεση της κύριας συμβάσεως, το δικαστήριο δύναται να αναστείλει την εκτέλεση της συμβάσεως πιστώσεως μέχρις ότου επιλυθεί η διαφορά. Η σύμβαση πιστώσεως λύεται ή ακυρώνεται αυτοδικαίως εάν λυθεί δικαστικώς ή ακυρωθεί η σύμβαση ενόψει της οποίας συνήφθη.»

14. Τέλος, με το άρθρο L. 311-33 του Κώδικα, το οποίο είναι εφαρμοστέο σε όλες τις πράξεις που αναφέρονται στο άρθρο L. 311-2, προβλέπεται ως κύρωση για τη μη τήρηση από τον πιστωτικό φορέα των

7 — Όπως και για όλες τις εθνικές διατάξεις που περιέχονται στις παρούσες, η μετάφραση είναι ανεπίσημη.

διατυπώσεων των άρθρων L. 311-8 έως L. 311-13 η έκπτωση του πιστωτικού φορέα από το δικαίωμα να απαιτήσει τόκους, με συνέπεια η υποχρέωση του δανειολήπτη να περιορίζεται στην επιστροφή μόνον του κεφαλαίου εντός των προβλεπομένων προθεσμιών.

### III — Πραγματικά περιστατικά, προδικαστικά ερωτήματα και διεξαγωγή της δίκης

15. Οι διάδικοι της κύριας δίκης είναι, αφενός, ο Max Rampion και η Marie-Jeanne Godard, συζ. Rampion (στο εξής: το ζεύγος Rampion) και, αφετέρου, οι εταιρίες Franfinance SA και K par K SAS (στο εξής: KpK).

16. Με το από 5 Σεπτεμβρίου 2003 ιδιωτικό συμφωνητικό, το οποίο συνήφθη μετά από επίσκεψη εκπροσώπου της KpK στην κατοικία του ζεύγους Rampion, το ζεύγος Rampion αγόρασε από την KpK, έναντι συνολικού τιμήματος 6 150 ευρώ, παράθυρα των οποίων η παράδοση και η εγκατάσταση έπρεπε να πραγματοποιηθεί, σύμφωνα με τα προβλεπόμενα στη σύμβαση πωλήσεως, μέσα σε 6 με 8 εβδομάδες από τη μέτρηση των διαστάσεων εκ μέρους του ειδικού τεχνικού. Το ιδιωτικό συμφωνητικό προέβλεπε επίσης δυνατότητα χρηματοδοτήσεως του συνόλου της αγοράς μέσω δανείου από τη Franfinance.

17. Το ζεύγος Rampion συνήψε αυθημερόν με τη Franfinance σύμβαση ανοίγματος πιστώσεως ανώτατου ύψους 6 150 ευρώ, από την οποία όμως, μολονότι προέκυπτε η ταυτότητα του προμηθευτή, δηλαδή της KpK, δεν προέκυπτε το είδος του αγαθού ή της υπηρεσίας το οποίο αφορούσε η χρηματοδότηση.

18. Στις 27 Νοεμβρίου 2003, ημερομηνία κατά την οποία είχε συμφωνηθεί να πραγματοποιηθεί η παράδοση και η τοποθέτηση των παραθύρων, το ζεύγος Rampion διαπίστωσε ότι τα περβάζια και οι κάσες στα οποία η KpK θα τοποθετούσε τα παράθυρα είχαν προσβληθεί από παράσιτα. Κατά συνέπεια, το ζεύγος Rampion κατήγγειλε τη σύμβαση με συστημένη επιστολή με απόδειξη παραλαβής που απέστειλε στις 5 Ιανουαρίου 2004.

19. Επειδή δεν έλαβε ικανοποιητική απάντηση στη δήλωση καταγγελίας της συμβάσεως αγοράς, το ζεύγος Rampion άσκησε ενώπιον του Tribunal d'instance de Saintes (στο εξής: Tribunal d'instance) αγωγή, με δικόγραφο της 29ης Οκτωβρίου και της 2ας Νοεμβρίου 2004, κατά των KpK και Franfinance, ζητώντας την ακύρωση της συμβάσεως πωλήσεως της 5ης Σεπτεμβρίου 2003 με συνακόλουθη λύση της συμβάσεως παροχής πιστώσεως ή, επικουρικός, τη λύση της συμβάσεως πωλήσεως λόγω μη εκτελέσεώς της από τον προμηθευτή.

20. Όσον αφορά το αίτημα περί ακυρώσεως της συμβάσεως πωλήσεως, το ζεύγος Rampion έβαλε κατά του καθαρώς εξουσιαστικού χαρακτήρα της ρήτρας που αφορού-

σε τον χρόνο παραδόσεως, και υποστήριξε ότι η σύμβαση πωλήσεως ήταν άκυρη, εφόσον δεν περιελάμβανε ακριβή καθορισμό της ημερομηνίας παραδόσεως, μολονότι η μνεία αυτή επιβάλλεται από το άρθρο L. 114-1 του Κώδικα.

21. Όσον αφορά το αίτημα περί λύσεως λόγω μη εκτελέσεως της συμβάσεως από τον προμηθευτή, το ζεύγος Rampion ισχυρίστηκε ότι η ΚρΚ, παραλείποντας να ελέγξει εκ των προτέρων τη σταθερότητα των κουφωμάτων και να προβλέψει την αντικατάστασή τους, παρέβη την «υποχρέωση παροχής συμβουλών» («obligation de conseil») την οποία υπείχε.

22. Η ΚρΚ και η Franfinance αρνήθηκαν την αγωγή και ζήτησαν την απόρριψη των αιτημάτων των εναγόντων. Οι ισχυρισμοί τους οποίους προέβαλαν ήταν συνοπτικά οι εξής:

- η ένδειξη «έξι έως οκτώ εβδομάδες από της μετρήσεως των διαστάσεων» πληροί τις απαιτήσεις του άρθρου L. 114-1 του Κώδικα·
- η παροχή πιστώσεως δεν συνδεόταν συμβατικώς με τη σύμβαση πωλήσεως των παραθύρων, εφόσον, ακόμα και αν δεν ληφθεί υπόψη το ότι η σύμβαση πιστώσεως που συνήφθη εν προκειμένω ήταν άνοιγμα πιστώσεως, προϋπόθεση για την εφαρμογή των διατάξεων του Κώδικα περί αλληλεξαρτήσεως μεταξύ συμβάσεως παροχής και συμβάσεως πιστώσεως είναι, σύμφωνα με το άρθρο

L. 311-20 του Κώδικα, να μνημονεύεται το πωλούμενο πράγμα στην προηγούμενη προσφορά πιστώσεως, πράγμα το οποίο δεν συνέβαινε εν προκειμένω.

23. Με τη μη οριστική απόφασή του της 1ης Ιουνίου 2005, το tribunal d'instance διέταξε τη διεξαγωγή νέας συζητήσεως, προκειμένου να παρασχεθεί στους διαδίκους η δυνατότητα να υποβάλουν τις παρατηρήσεις τους επί των αυτεπαγγέλτως εξεταζομένων λόγων που αντλούνται από τις διατάξεις των άρθρων L. 311-8 επ. του Κώδικα περί καταναλωτικής πίστωσης και L. 121-21 επ. του Κώδικα περί πωλήσεων εκτός εμπορικού καταστήματος.

24. Αφού έλαβε τις παρατηρήσεις των διαδίκων, το Tribunal d'instance, με απόφαση της 16ης Σεπτεμβρίου 2005 (στο εξής: απόφαση περί παραπομπής), έκρινε απαραίτητη για την επίλυση της διαφοράς την υποβολή αίτησης εκδόσεως προδικαστικής αποφάσεως στο Δικαστήριο.

25. Το tribunal d'instance επεσήμανε, πρώτον, ότι:

- οι διατάξεις του άρθρου 11 της οδηγίας 87/102 μεταφέρθηκαν στο εσωτερικό δίκαιο με τα άρθρα L.311-20 και L.311-21 του Κώδικα·

- μέρος της θεωρίας φρονεί ότι ο πιστωτικός φορέας, εάν γνωρίζει ότι η πίστωση προορίζεται για τη χρηματοδότηση της κτήσεως αγαθών ή υπηρεσιών, πρέπει να προβεί σε προσφορά πιστώσεως προς τον δανειολήπτη που να συνδέει το δάνειο με την εν λόγω κτήση·
  - το Cour de Cassation ερμηνεύει κατά γράμμα το άρθρο L. 311-20 του Κώδικα και δέχεται ότι η εφαρμογή των κανόνων αλληλεξαρτήσεως μεταξύ της συμβάσεως πιστώσεως και της συμβάσεως παροχής αγαθών ή υπηρεσιών προϋποθέτει να έχει γίνει μνεία του χρηματοδοτούμενου αγαθού ή υπηρεσίας στην προσφορά πιστώσεως·
  - εν προκειμένω, μολοντί η σύμβαση παροχής πιστώσεως δεν κάνει μνεία του δεσμού με τη σύμβαση πωλήσεως, η σχέση μεταξύ των δύο συμβάσεων προκύπτει *in concreto*, χωρίς να ασκεί επιρροή το γεγονός ότι αποκλείεται από τον προμηθευτή και από τον πιστωτικό φορέα, οι οποίοι, ωστόσο, δεν αποδεικνύουν πρόθεση του ζεύγους Rampion να χρησιμοποιήσει την πίστωση για άλλες χρηματοδοτήσεις·
  - η παροχή της πιστώσεως υπό τη μορφή μη συνδεδεμένου ανοίγματος πιστώσεως και όχι υπό τη μορφή συνδεδεμένου προσωπικού δανείου κατέστησε δυνατό στον πιστωτικό φορέα να καταστρατηγήσει τα δικαιώματα του καταναλωτή τα οποία προβλέπουν τα άρθρα L. 311-20 επ. του Κώδικα και να απαλλαγεί από τους περιορισμούς και το κόστος που προκύπτουν λόγω της αλληλεξαρτήσεως μεταξύ συμβάσεως πιστώσεως και συμβάσεως παροχής, αλλά και να εισπράξει τόκους υψηλό-
- τερους απ' ό,τι στην περίπτωση συνδεδεμένου προσωπικού δανείου, δεδομένου ότι το ανώτατο επιτρεπτό επιτόκιο δεν είναι το ίδιο στις δύο περιπτώσεις.
26. Δεύτερον, το tribunal d'instance επισημαίνει ότι:
- οι ενάγοντες δεν επικαλέστηκαν τις διατάξεις των άρθρων L. 311-20 επ. του Κώδικα περί της αλληλεξαρτήσεως μεταξύ της συμβάσεως πιστώσεως και της συμβάσεως αγοράς αγαθών ή παροχής υπηρεσιών·
  - σύμφωνα με τη νομολογία του Cour de Cassation, ο δικαστής δεν μπορεί να εξετάσει αυτεπαγγέλτως νομικό λόγο ο οποίος αντλείται από τις διατάξεις περί καταναλωτικής πίστεως. Πράγματι, το Cour de cassation διακρίνει μεταξύ «δημοσίας τάξεως γενικών κανόνων» —που θεσπίζονται προς το γενικό συμφέρον και μπορούν να εφαρμοστούν αυτεπαγγέλτως από το δικαστήριο— και «δημοσίας τάξεως προστατευτικών κανόνων» —που θεσπίζονται προς το συμφέρον συγκεκριμένης κατηγορίας προσώπων τα οποία και μόνον μπορούν να τους επικαλεστούν—, και έχει αποφανθεί ότι οι διατάξεις περί

καταναλωτικής πίστωσης υπάγονται στη δεύτερη κατηγορία, δεδομένου ότι έχουν θεσπιστεί αποκλειστικά προς το συμφέρον των καταναλωτών<sup>8</sup>.

27. Κατόπιν τούτων, το tribunal d'instance ανέστειλε την πρόοδο της εκκρεμούς δίκης και υπέβαλε στο Δικαστήριο τα ακόλουθα προδικαστικά ερωτήματα:

— ωστόσο, θα πρέπει να διερευνηθεί μήπως η νομολογία του Δικαστηρίου<sup>9</sup> σύμφωνα με την οποία τα δικαστήρια έχουν τη δυνατότητα να εξετάζουν αυτεπαγγέλτως λόγους που αντλούνται από διατάξεις απορρέουσες από την οδηγία 93/13/ΕΟΚ<sup>10</sup> μπορεί, αντιθέτως προς ό,τι έχει κρίνει το Cour de Cassation<sup>11</sup> και σύμφωνα με την άποψη μέρους της θεωρίας, να καταλάβει και άλλες ρυθμίσεις που αφορούν την προστασία των καταναλωτών, όπως οι διατάξεις περί καταναλωτικής πίστωσης:

— συναφώς, είναι σκόπιμο να αναλυθούν οι σκοποί τους οποίους επιδιώκει η οδηγία 87/102, προκειμένου να διευκρινιστεί αν, σύμφωνα με την πρόθεση του κοινοτικού νομοθέτη, οι ρυθμίσεις περί καταναλωτικής πίστωσης έχουν θεσπιστεί αποκλειστικά προς το συμφέρον των καταναλωτών ή αν επιδιώκουν ευρύτερους σκοπούς αφορώντες την οργάνωση της αγοράς.

«1) Έχουν τα άρθρα 11 και 14 της οδηγίας 87/102/ΕΟΚ [...] την έννοια ότι επιτρέπουν στον δικαστή να εφαρμόζει τους κανόνες περί αλληλεξαρτήσεως μεταξύ, αφενός, της συμβάσεως παροχής πιστώσεως και, αφετέρου, της συμβάσεως αγοράς αγαθών ή υπηρεσιών που χρηματοδοτείται με την εν λόγω πίστωση, εάν η πιστωτική σύμβαση δεν περιλαμβάνει μνεία του χρηματοδοτούμενου πράγματος ή έχει συναφθεί υπό τη μορφή ανοιγματος πιστώσεως χωρίς μνεία του χρηματοδοτούμενου πράγματος;

2) Επιδιώκει η οδηγία 87/102/ΕΟΚ [...] σκοπούς ευρύτερους από την απλή προστασία των καταναλωτών, αφορώντες την οργάνωση της αγοράς και παρέχοντες στον δικαστή τη δυνατότητα να εφαρμόζει αυτεπαγγέλτως τις εξ αυτής απορρέουσες διατάξεις;»

8 — Ιδίως, απόφαση του πολιτικού τμήματος του Cour de Cassation αριθ. 195 της 10ης Ιουλίου 2002, Bull. I, σ. 149, με την οποία κρίθηκε ότι παράβαση των υποχρεώσεων τις οποίες τάσσουν τα άρθρα L. 311-2, L. 311-8 και L. 311-10 του Κώδικα μπορούν να επικαλεστούν μόνο τα πρόσωπα για την προστασία των οποίων έχουν θεσπιστεί οι εν λόγω διατάξεις, μολονότι πρόκειται για διατάξεις δημοσίας τάξεως.

9 — Αποφάσεις της 27ης Ιουνίου 2000, C-240/98 έως C-244/98, Océano Grupo Editorial και Salvat Editores, Συλλογή 2000, σ. I-4941, και της 21ης Νοεμβρίου 2002, C-473/00, Coifidis, Συλλογή 2002, σ. I-10875.

10 — Οδηγία 93/13/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 5ης Απριλίου 1993, σχετικά με τις καταχρηστικές ρήτρες των συμβάσεων που συνάπτονται με καταναλωτές (ΕΕ L 95, σ. 29).

11 — Απόφαση του πολιτικού τμήματος του Cour de Cassation αριθ. 287 της 23ης Νοεμβρίου 2004, Bull. I, σ. 241.

28. Γραπτές παρατηρήσεις κατέθεσαν, σύμφωνα με το άρθρο 23 του Οργανισμού του Δικαστηρίου, η Franfinance, οι Κυβερνήσεις της Αυστρίας, της Γαλλίας, της Ιταλίας, της Ισπανίας και της Γερμανίας, και η Επιτροπή.

29. Κατά την επ' ακροατηρίου συζήτηση της 8ης Φεβρουαρίου 2007, ανέπτυξαν προφορικά τις παρατηρήσεις τους οι εκπρόσωποι της Franfinance, της Γαλλικής Κυβερνήσεως και της Επιτροπής.

απαλλαγμένη αιρέσεων διάταξη οδηγίας, η οποία σκοπεύει στην απονομή δικαιωμάτων ή στην επιβολή υποχρεώσεων στους ιδιώτες, δεν μπορεί να έχει εφαρμογή, αυτή καθαυτή, στο πλαίσιο ένδικης διαφοράς ανακύπτουσας αποκλειστικώς μεταξύ ιδιωτών<sup>12</sup>.

#### IV — Νομική ανάλυση

A — *Επί του πρώτου προδικαστικού ερωτήματος*

##### 1. Προκαταρκτικές παρατηρήσεις

30. Κατ' αρχάς, κρίνω σκόπιμο να επισημάνω ότι το πρώτο ερώτημα που τίθεται στο Δικαστήριο, έτσι όπως έχει διατυπωθεί από το αιτούν δικαστήριο, δεν διευκρινίζει ποιους κανόνες σχετικά με την αλληλεξάρτηση μεταξύ συμβάσεως πιστώσεως και συμβάσεως πώλησεως αγαθών ή παροχής υπηρεσιών πρέπει να εφαρμόσει το αιτούν δικαστήριο στην περίπτωση κατά την οποία η σύμβαση πιστώσεως δεν αναφέρει το χρηματοδοτούμενο πράγμα: τους κανόνες της οδηγίας ή τους εθνικούς κανόνες μεταφοράς της στο εσωτερικό δίκαιο.

31. Συναφώς, πρέπει να παρατηρηθεί ότι, σύμφωνα με πάγια νομολογία του Δικαστηρίου, η προκειμένη υπόθεση —η οποία είναι διαφορά μεταξύ ιδιωτών— δεν μπορεί να αφορά τις διατάξεις της οδηγίας. Πράγματι, μια οδηγία, αυτή καθαυτή, δεν γεννά υποχρεώσεις εις βάρος ιδιώτη και επομένως δεν μπορεί να γίνει επίκλησή της κατ' αυτού. Επομένως, ακόμη και μια σαφής, ακριβής και

32. Συνεπώς, το πρώτο ερώτημα είναι παραδεκτό μόνον αν θεωρηθεί ότι αφορά την ερμηνεία των άρθρων 11 και 14 της οδηγίας 87/102 όχι προς τον σκοπό της άμεσης εφαρμογής τους στην προκειμένη υπόθεση, αλλά προκειμένου να μπορέσει το αιτούν δικαστήριο να ερμηνεύσει και να εφαρμόσει τους κανόνες εσωτερικού δικαίου που διέπουν την αλληλεξάρτηση μεταξύ συμβάσεως πιστώσεως και συμβάσεως παροχής κατά τρόπο που να συνάδει με όσα επιτάσσουν τα εν λόγω άρθρα.

33. Πράγματι, κατά παγία νομολογία, η απορρέουσα από οδηγία υποχρέωση των κρατών μελών να επιτύχουν το αποτέλεσμα που αυτή επιδιώκει, καθώς και το καθήκον που έχουν δυνάμει του άρθρου 10 ΕΚ να λαμβάνουν κάθε γενικό ή ειδικό μέτρο κατάλληλο να εξασφαλίσει την εκπλήρωση της υποχρέωσης αυτής, επιβάλλονται σε όλες τις αρχές των κρατών μελών, συμπεριλαμβανομένων των δικαστηρίων στο πλαίσιο των αρμοδιοτήτων τους<sup>13</sup>. Έτσι, όταν

12 — Απόφαση της 5ης Οκτωβρίου 2004, C-397/01 έως C-403/01, Pfeiffer κ.λπ., Συλλογή 2004, σ. I-8835, σκέψεις 108 και 109, και εκεί παρατιθέμενη νομολογία.

13 — Οπ. π., σκέψη 110.

εφαρμόζει το εσωτερικό δίκαιο, το εθνικό δικαστήριο οφείλει να το ερμηνεύει, στο μέτρο του δυνατού, υπό το φως του κειμένου και του σκοπού της οδηγίας, ώστε να επιτευχθεί το αποτέλεσμα που αυτή επιδιώκει, συμμορφούμενο έτσι προς το άρθρο 249, τρίτο εδάφιο, ΕΚ<sup>14</sup>.

34. Οι κανόνες εσωτερικού δικαίου σχετικά με την αλληλεξάρτηση μεταξύ συμβάσεως πιστώσεως και συμβάσεως παροχής τους οποίους αναφέρει η απόφαση περί παραπομπής είναι οι διατάξεις των άρθρων L. 311-20 και L. 311-21 του Κώδικα. Ωστόσο, το αιτούν δικαστήριο επισημαίνει ότι η εφαρμογή των διατάξεων αυτών, όπως ερμηνεύονται από το Cour de Cassation, προϋποθέτει ότι η σύμβαση πιστώσεως περιλαμβάνει μνεία του χρηματοδοτούμενου αγαθού ή υπηρεσίας.

35. Είναι χρήσιμο να υπενθυμιστεί ότι η υποχρέωση η οποία επιβάλλεται στο εθνικό δικαστήριο να ερμηνεύει τις εθνικές ρυθμίσεις υπό το φως του κειμένου και του σκοπού μιας οδηγίας υφίσταται μόνον «κατά το μέτρο του δυνατού», δηλαδή μόνο στις περιπτώσεις στις οποίες το γράμμα της εν λόγω ρυθμίσεως επιτρέπει διάφορες ερμηνείες. Η έκταση της υποχρέωσης δεν φθάνει μέχρι του σημείου να απαιτεί την *contra legem* ερμηνεία της εσωτερικής ρυθμίσεως<sup>15</sup>.

36. Κατόπιν τούτου, στο αιτούν δικαστήριο εναπόκειται να αξιολογήσει αν οι προαναφερθείσες διατάξεις του Κώδικα επιδέχονται διαφορετική ερμηνεία από την ερμηνεία του Cour de Cassation, χωρίς εντούτοις να είναι *contra legem*, και συνεπώς αν μπορούν να εφαρμοστούν σε περίπτωση όπως η υπό κρίση, στην οποία, όπως γίνεται δεκτό, η σύμβαση πιστώσεως δεν περιλαμβάνει μνεία του χρηματοδοτούμενου αγαθού<sup>16</sup>.

37. Σχετικά είναι χρήσιμο να επισημανθεί ότι, μολονότι κατά το Δικαστήριο η αρχή της σύμφωνης προς το κοινοτικό δίκαιο ερμηνείας του εθνικού δικαίου αφορά πρωτίστως τις εσωτερικές διατάξεις που θεσπίστηκαν για τη μεταφορά της οικείας οδηγίας στο εσωτερικό δίκαιο, δεν περιορίζεται, πάντως, στην ανάλυση των διατάξεων αυτών, αλλά επιβάλλει όπως το εθνικό δικαστήριο λαμβάνει υπόψη του το σύνολο του εθνικού δικαίου για να εκτιμά σε ποιο μέτρο το δίκαιο αυτό μπορεί να τύχει τέτοιας εφαρμογής η οποία να μην καταλήγει σε αποτέλεσμα αντίθετο προς το σκοπούμενο από την οδηγία<sup>17</sup>. Συναφώς, αν το εθνικό δίκαιο, δια της εφαρμογής μεθόδων ερμηνείας αναγνωρισμένων από αυτό, επιτρέπει, υπό ορισμένες συνθήκες, την ερμηνεία μιας διατάξεως της εσωτερικής έννομης τάξεως κατά τρόπον ώστε να αποφεύγεται η σύγκρουση προς άλλον κανόνα εσωτερικού δικαίου ή να περιορίζεται προς τούτο το

14 — Όπ. π., σκέψη 113.

15 — Με το ίδιο πνεύμα βλ., μεταξύ άλλων, απόφαση της 17ης Σεπτεμβρίου 1997, C-54/96, Dorsch Consult, Συλλογή 1997, σ. I-4961, σκέψη 45.

16 — Συναφώς επισημαίνω ότι ο εσωτερικός κανόνας περί αλληλεξάρτησεως ο οποίος αφορά πιο συγκεκριμένα την υπό κρίση υπόθεση, δηλαδή ο κανόνας που προβλέπει την αυτοδίκαιη λύση ή ακύρωση της συμβάσεως πιστώσεως κατόπιν της λύσεως ή ακυρώσεως της συμβάσεως προμηθείας (άρθρο L. 311-21, πρώτο εδάφιο, δεύτερη περίοδος, του Κώδικα) δεν αναφέρει ρητώς την απαίτηση η σύμβαση πιστώσεως να περιλαμβάνει μνεία του χρηματοδοτούμενου αγαθού ή υπηρεσίας.

17 — Προπαρατεθείσα απόφαση Pfeiffer κ.λπ., σκέψη 115.

περιεχόμενο της διατάξεως αυτής, δια της εφαρμογής της μόνον καθόσον συμβιβάζεται προς τον εν λόγω κανόνα, το δικαστήριο έχει την υποχρέωση να χρησιμοποιεί τις ίδιες μεθόδους προκειμένου να επιτύχει το αποτέλεσμα το οποίο επιδιώκει η οδηγία<sup>18</sup>.

38. Κατά συνέπεια, με την επιφύλαξη του ότι τα άρθρα 11 και 14 της οδηγίας 87/102 δεν είναι άμεσα εφαρμοστέα στην προκείμενη περίπτωση και ότι η διαφορά της κύριας δίκης θα πρέπει να κριθεί δυνάμει της εσωτερικής νομοθεσίας ερμηνευόμενης, κατά το μέτρο του δυνατού, σύμφωνα με το γράμμα και το πνεύμα της οδηγίας 87/102, το πρώτο προδικαστικό ερώτημα, το οποίο είναι παραδεκτό υπό το πρίσμα της σύμφωνης ερμηνείας του εθνικού δικαίου<sup>19</sup>, μπορεί να διατυπωθεί με διαφορετικούς όρους ως εξής:

έχουν τα άρθρα 11 και 14 της οδηγίας 87/102 την έννοια ότι οι εθνικές διατάξεις περί αλληλεξαρτήσεως μεταξύ της συμβάσεως πιστώσεως και της συμβάσεως αγοράς αγαθών ή παροχής υπηρεσιών, οι οποίες εγκρίθηκαν για τη μεταφορά του άρθρου 11 στην εθνική νομοθεσία πρέπει να εφαρμόζονται ακόμα και εάν η σύμβαση πιστώσεως δεν περιλαμβάνει μνεία του χρηματοδοτούμενου αγαθού ή υπηρεσίας;

## 2. Επί της ουσίας

39. Οι παρεμβαίνουσες κυβερνήσεις και η Επιτροπή υποστήριξαν ουσιαστικά όλες με τις γραπτές παρατηρήσεις τους ότι η απάντηση στο ερώτημα πρέπει να είναι καταφατική, με το επιχείρημα ότι το άρθρο 11, παράγραφος 2, της οδηγίας 87/102 θέτει όσον αφορά το δικαίωμα του καταναλωτή να στραφεί κατά του πιστωτικού φορέα μια σειρά προϋποθέσεων, μεταξύ των οποίων δεν περιλαμβάνεται η μνεία του χρηματοδοτούμενου αγαθού ή υπηρεσίας στη σύμβαση πιστώσεως, καθώς και ότι η ερμηνεία σύμφωνα με την οποία το άρθρο 11, παράγραφος 2, δεν επιτρέπει στα κράτη μέλη να επιβάλλουν μια τέτοια προϋπόθεση, η οποία θα επέτρεπε την καταστρατήγηση των διατάξεων περί αλληλεξαρτήσεως μεταξύ συμβάσεως πιστώσεως και συμβάσεως παροχής, επρρωννύεται από το άρθρο 14, παράγραφος 2.

40. Η Franfinance θέτει το ζήτημα με διαφορετικό τρόπο. Κατά την άποψή της, με το πρώτο ερώτημα τίθεται, κατ' ουσίαν, το ζήτημα της δυνατότητας εφαρμογής σε σύμβαση ανοίγματος πιστώσεως, όπως η επίδικη<sup>20</sup>, των διατάξεων του άρθρου 11 της οδηγίας 87/102 περί της αλληλεξαρτήσεως μεταξύ συμβάσεως πιστώσεως και συμβάσεως παροχής. Στο ερώτημα θα πρέπει να δοθεί, κατά την άποψή της, αρνητική

18 — Όπ. π., σκέψη 116.

19 — Με αυτό το πνεύμα σημεία 18 και 19 των γραπτών παρατηρήσεων της Επιτροπής. Υπενθυμίζω ότι, όπως έχει διευκρινίσει το Δικαστήριο, αρμόδιο να αποφαινεται με προδικαστικές αποφάσεις επί της ερμηνείας των πράξεων των οργάνων της Κοινότητας, ανεξαρτήτως του αν οι πράξεις αυτές έχουν άμεσο αποτέλεσμα ή όχι, είναι το ίδιο (απόφαση της 10ης Ιουλίου 1997, C-261/95, Palmisani, Συλλογή 1997, σ. I-4025, σκέψη 21).

20 — Η Franfinance επισημαίνει ότι το άρθρο 11-1 της προηγούμενης προσφοράς πιστώσεως την οποία υπέγραψε το ζεύγος Rampion αναφέρει ότι «εξουσιοδοτούνται να προβαίνουν σε αναλήψεις από τον λογαριασμό τους στη Franfinance εντός των ορίων του ανώτατου επιτρεπτού ποσού πιστώσεως για τη χρηματοδότηση της εξοφλήσεως αγορών που θα πραγματοποιήσουν [...] από [την KpK] ή τις συνδεδεμένες με αυτήν εταιρίες».

απάντηση, λόγω του ότι το άρθρο 11, όπως και το άρθρο 7 της ίδιας οδηγίας<sup>21</sup>, αφορά μόνον τις συνδεδεμένες πιστώσεις, δηλαδή τις πιστώσεις με τις οποίες ο καταναλωτής αποκτά ένα μόνον αγαθό ή υπηρεσία χρηματοδοτώντας το με την πίστωση. Η περίπτωση αυτή διακρίνεται σαφώς από εκείνη στην οποία, *επ' ευκαιρία* της απόκτησης αγαθού ή υπηρεσίας, ο καταναλωτής λαμβάνει στην πραγματικότητα μια ανανεούμενη πίστωση που θα του επιτρέψει να αποκτήσει και άλλα αγαθά ή υπηρεσίες από τον προμηθευτή ή άλλες επιχειρήσεις συνδεδεμένες με αυτόν (άνοιγμα πιστώσεως που αφορά περισσότερες από μία αγορές). Η χρησιμοποίηση, στο άρθρο 11, παράγραφος 2, στοιχείο δ', των όρων «της σύμβασης παροχής τους», στον ενικό, υποδηλώνει ότι, σύμφωνα με το άρθρο αυτό, συνδεδεμένη πίστωση, η οποία εμπίπτει στις διατάξεις του, υφίσταται αποκλειστικά και μόνον όταν η πίστωση χρησιμεύει για τη χρηματοδότηση μίας και μόνης συμβάσεως παροχής.

41. Η απουσία μνείας του χρηματοδοτούμενου πράγματος ή υπηρεσίας σε μια σύμβαση ανοίγματος πιστώσεως, όπως η προκειμένη, είναι κατά τη Franfinance απολύτως συμβατή με τη φύση της εν λόγω συμβάσεως, που αντιστοιχεί σε συγκεκριμένη ανάγκη και σε συγκεκριμένη επιλογή του καταναλωτή, ο οποίος μπορεί να αναχρησιμοποιήσει την πίστωση μέχρι του ποσού που θα έχει εξοφλήσει. Πρόκειται δηλαδή, όπως προκύπτει και από το άρθρο II των όρων που αναγράφονται στο οπισθόφυλλο της προηγούμενης προσφοράς πιστώσεως, για άνοιγμα πιστώσεως με *τρεχούμενο λογαριασμό*.

21 — Το άρθρο 7 της οδηγίας 87/102 ορίζει τα εξής: «Σε περίπτωση πίστωσης που χορηγείται για την απόκτηση αγαθών, τα κράτη μέλη θεσπίζουν τους όρους ανάκτησης των αγαθών ιδίως εάν ο καταναλωτής δεν έχει συγκατατεθεί. Διασφαλίζουν περαιτέρω ότι, όταν ο πιστωτικός φορέας ανακτά τα αγαθά, η εκκαθάριση μεταξύ των συμβαλλόμενων μερών γίνεται έτσι ώστε η ανάκτηση να μη συνεπάγεται αδικαιολόγητο πλουτισμό».

42. Η Franfinance προσθέτει ότι στο γαλλικό δίκαιο η μνεία του χρηματοδοτούμενου αγαθού ή υπηρεσίας στη σύμβαση πιστώσεως αποτελεί προϋπόθεση για να μπορεί να χαρακτηριστεί η πίστωση συνδεδεμένη και να μπορούν να εφαρμοστούν επ' αυτής οι κανόνες αλληλεξαρτήσεως των άρθρων L 311-20 και L. 311-21. Πρόκειται για προϋπόθεση την οποία έχει θέσει ο εθνικός νομοθέτης σύμφωνα με τη δυνατότητα που του δίδει το άρθρο 11, παράγραφος 2, δεύτερο εδάφιο, της οδηγίας 87/102 να καθορίζει, ιδίως, «τους όρους άσκησης» του δικαιώματος του καταναλωτή να στραφεί κατά του πιστωτικού φορέα. Οι όροι αυτοί μπορούν να κριθούν παράνομοι από το Δικαστήριο μόνον εφόσον καθιστούν κενό γράμμα τις διατάξεις της οδηγίας, πράγμα που δεν φαίνεται να συμβαίνει με την επίδικη προϋπόθεση.

43. Προκειμένου να δοθεί απάντηση στο πρώτο ερώτημα, φρονώ ότι πρέπει να εξεταστεί, πρώτον, το ζήτημα του χαρακτηρισμού της συμβάσεως την οποία υπέγραψε το ζεύγος Rampion και της λυσιτέλειας του άρθρου 14 της οδηγίας 87/102, στη συνέχεια το ζήτημα του πεδίου εφαρμογής του άρθρου 11 της οδηγίας και, τέλος, το ζήτημα της ερμηνείας που πρέπει να δοθεί στις διατάξεις του άρθρου 11 σε σχέση με την προαναφερθείσα απαίτηση να περιλαμβάνει η σύμβαση πιστώσεως μνεία του χρηματοδοτούμενου αγαθού ή υπηρεσίας.

α) Φύση της επίδικης συμβάσεως παροχής πιστώσεως και άρθρο 14 της οδηγίας 87/102

44. Η Franfinance επιμένει στο γεγονός ότι η σύμβαση την οποία συνήψε με το ζεύγος Rampion δεν αφορά συνδεδεμένη πίστωση, αλλά άνοιγμα πιστώσεως αντίστοιχο με τα τυποποιημένα υποδείγματα συμβάσεων στα οποία αναφέρονται τα άρθρα L. 313-13 και R. 311-6 του Κώδικα, που δεν υπόκειται στους κανόνες περί αλληλεξαρτήσεως των άρθρων L. 311-20 και L. 311-21 του Κώδικα.

45. Με την απόφαση περί παραπομπής, το tribunal d'instance επισημαίνει ότι η KpK και η Franfinance επικαλούνται τον τύπο της συμβάσεως πιστώσεως και τις διατάξεις του άρθρου L. 311-20 προκειμένου να αποκρούσουν την ύπαρξη στην υπό κρίση υπόθεση οποιουδήποτε δεσμού μεταξύ της συμβάσεως πιστώσεως και της συμβάσεως παροχής. Το αιτούν δικαστήριο υπογραμμίζει, εντούτοις, ως στοιχείο που αποδεικνύει την ύπαρξη πρόδηλου δεσμού μεταξύ των δύο συμβάσεων, ότι η σύμβαση πιστώσεως συνήφθη την ίδια ημέρα με τη σύμβαση πωλήσεως, με ανώτατο όριο ίσο προς το τίμημα της πωλήσεως και χρησιμοποίηση του υπολοίπου της πιστώσεως κατόπιν αφαιρέσεως της προκαταβολής μόνο μετά την εξόφληση της προκαταβολής, ότι η προσφορά πιστώσεως αναφέρει την επωνυμία του προμηθευτή και ότι στη σύμβαση πωλήσεως διευκρινίζεται ότι η Franfinance θα προβεί σε ανάληψη της προκαταβολής 10% επί του τιμήματος αγοράς από τον λογαριασμό του ζεύγους Rampion για να την εμβάσει στην KpK. Το αιτούν δικαστήριο παρατηρεί, εξάλλου, ότι οι εναγόμενες δεν αποδεικνύουν ότι οι ενάγοντες είχαν την πρόθεση να χρησιμοποιήσουν την πίστωση για άλλες χρηματοδοτήσεις, αφ'ής στιγμής θα είχε ανασυσταθεί, τουλάχιστον εν μέρει, το κεφάλαιο του δανείου με την καταβολή

ορισμένων δόσεων. Το αιτούν δικαστήριο διευκρινίζει επίσης ότι η μορφή με την οποία συνήφθη η σύμβαση παροχής πιστώσεως είχε το, βλαπτικό για τον καταναλωτή, αποτέλεσμα να αποκλείεται η εφαρμογή των διατάξεων του Κώδικα περί αλληλεξαρτήσεως μεταξύ συμβάσεως πιστώσεως και συμβάσεως παροχής και να επιτρέπεται η συνομολόγηση υψηλότερου επιτοκίου.

46. Ορισμένες από τις παρεμβαίνουσες κυβερνήσεις υπογραμμίζουν ότι, από τις προαναφερθείσες περιστάσεις της υπό κρίση υποθέσεως, προκύπτει σαφώς η ύπαρξη δεσμού μεταξύ των δύο συμβάσεων τις οποίες υπέγραψε το ζεύγος Rampion, παρά το γεγονός ότι η σύμβαση πιστώσεως δεν περιλάμβανε μνεία του χρηματοδοτούμενου αγαθού και υπηρεσίας.

47. Οι προεκτεθείσες σκέψεις με οδηγούν στο συμπέρασμα ότι δεν απόκειται στο Δικαστήριο να προβεί στον ορθό χαρακτηρισμό της επίδικης συμβάσεως πιστώσεως. Ο χαρακτηρισμός αυτός εμπίπτει στην αρμοδιότητα του εθνικού δικαστηρίου και θα πραγματοποιηθεί από αυτό βάσει των εφαρμοστέων κανόνων του εθνικού δικαίου, συμπεριλαμβανομένων των κανόνων που αφορούν τις εξουσίες του δικαστηρίου. Οι κανόνες αυτοί ερμηνεύονται από το εθνικό δικαστήριο, σύμφωνα με τα καθήκοντα που υπέχει δυνάμει των άρθρων 10 ΕΚ και 249 ΕΚ, κατά τρόπο σύμφωνο προς το σκοπούμενο από το άρθρο 14 της οδηγίας 87/102 αποτέλεσμα, το οποίο είναι να αποφευχθεί η παρέκκλιση, εις βάρος του καταναλωτή, από τις διατάξεις της εθνικής νομοθεσίας που θέτουν σε εφαρμογή την οδηγία (παράγραφος 1) και η καταστρατήγηση, μέσω του τρόπου διατύπωσης των

συμβάσεων, των διατάξεων του εθνικού δικαίου που θεσπίζονται κατ' εφαρμογή της οδηγίας (παράγραφος 2).

48. Ειδικότερα, οι εθνικές διατάξεις που αφορούν τις εξουσίες των δικαστηρίων πρέπει να ερμηνεύονται, κατά το μέτρο του δυνατού, υπό την έννοια ότι επιτρέπουν στο δικαστήριο να αναχαρακτηρίσει, βάσει της ουσίας της σύμβασης και του πραγματικού σκοπού τον οποίον επιδιώκουν οι συμβαλλόμενοι, το άνοιγμα πιστώσεως ως συνδεδεμένη πίστωση προς τον σκοπό της εφαρμογής των διατάξεων του Κώδικα περί προστασίας των καταναλωτών. Από την άλλη πλευρά, η Franfinance με τις γραπτές παρατηρήσεις της και η Γαλλική Κυβέρνηση κατά την επ' ακροατηρίου συζήτηση αναφέρθηκαν σε πρόσφατες αποφάσεις του Cour de Cassation με τις οποίες αναγνωρίστηκε, κατ' αυτές, ότι το εθνικό δικαστήριο μπορεί να αναχαρακτηρίσει ως συνδεδεμένη πίστωση σύμβαση πιστώσεως την οποία οι συμβαλλόμενοι παρουσιάζουν υπό διαφορετικό μανδύα. Παρατηρώ επίσης ότι και το κείμενο του πρώτου προδικαστικού ερωτήματος, όπως διατυπώνεται με την απόφαση περί παραπομπής, γεννά την εντύπωση ότι το tribunal d'instance δεν αποκλείει τη δυνατότητα να δοθεί στην επίδικη σύμβαση πιστώσεως χαρακτηρισμός διαφορετικός από το άνοιγμα πιστώσεως. Ο φαινομενικά πλεονασματικός χαρακτήρας του διπλού υποθετικού λόγου στο τελευταίο μέρος του ερωτήματος («εάν η πιστωτική σύμβαση δεν περιλαμβάνει μνεία του χρηματοδοτούμενου πράγματος ή έχει συναφθεί υπό μορφή ανοίγματος πιστώσεως χωρίς μνεία του χρηματοδοτούμενου πράγματος») μπορεί να εξηγηθεί υπ' αυτό το πρίσμα.

49. Η λειτουργία του άρθρου 14 της οδηγίας 87/102 έγκειται στο να αναγκάσει τα κράτη

μέλη να θεσπίσουν μέτρα που να απαγορεύουν *συμβατική συμπεριφορά των ιδιωτών* ικανή να εμποδίσει την επίτευξη του σκοπούμενου από την οδηγία αποτελέσματος, δηλαδή μέτρα τα οποία, αφενός, καθιστούν κανόνες αναγκαστικού δικαίου τις εγχώριες διατάξεις που θέτουν σε εφαρμογή άλλες διατάξεις της οδηγίας ή ανταποκρίνονται σε αυτήν (παράγραφος 1) και, αφετέρου, εξασφαλίζουν ότι οι διατάξεις που θεσπίζονται κατ' αυτόν τον τρόπο δεν καταστρατηγούνται μέσω δόλιων ενεργειών κατά το στάδιο της καταρτίσεως των συμβάσεων (παράγραφος 2). Στόχος συνεπώς του εν λόγω άρθρου είναι να καταστήσει δυνατή την αποτελεσματική εφαρμογή των εν λόγω διατάξεων της εσωτερικής νομοθεσίας και για τον λόγο αυτό, δεν θεωρώ ότι μπορεί να χρησιμοποιηθεί λυσιτελώς για την ανασύσταση του περιεχομένου το οποίο θα έπρεπε να έχουν οι εν λόγω διατάξεις, προκειμένου να συνάδουν με τις υπόλοιπες διατάξεις της οδηγίας, και το οποίο εξαρτάται μόνον από την ερμηνεία των τελευταίων αυτών διατάξεων.

50. Φρονώ συνεπώς ότι το άρθρο 14 δεν απαγορεύει στα κράτη μέλη να θέτουν ως προϋπόθεση του δικαιώματος του καταναλωτή να στραφεί κατά του πιστωτικού φορέα, σε περίπτωση μη εκπληρώσεως εκ μέρους του προμηθευτή, να περιλαμβάνει η σύμβαση πιστώσεως μνεία του χρηματοδοτούμενου αγαθού ή υπηρεσίας. Κατά τη γνώμη μου, το άρθρο 14 δεν συμβάλλει στην απάντηση του ερωτήματος αν τα κράτη μέλη μπορούν ή όχι να θέτουν ως προϋπόθεση για την εφαρμογή κανόνων αλληλεξαρτήσεως μεταξύ σύμβασης πιστώσεως και σύμβασης παροχής αυτή τη μνεία, το οποίο πρέπει να απαντηθεί αποκλειστικά βάσει του άρθρου 11 της οδηγίας 87/102.

β) Εμπίπτει η επίδικη σύμβαση πιστώσεως στο πεδίο εφαρμογής του άρθρου 11 της οδηγίας 87/102;

άλλες διατάξεις της οδηγίας» (παράγραφος 3) και τις «[ά]λλες συμβάσεις παροχής πίστωσης που εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής της οδηγίας» (παράγραφος 4)<sup>22</sup>.

51. Στην περίπτωση κατά την οποία το αιτούν δικαστήριο δεχθεί ότι όπως υποστηρίζει η Franfinance, η επίδικη σύμβαση πιστώσεως δεν πρέπει να χαρακτηριστεί συνδεδεμένη πίστωση, αλλά αποτελεί *πραγματικό* άνοιγμα πιστώσεως με τρεχούμενο λογαριασμό, θα πρέπει να κριθεί αν είναι βάσιμος ο ισχυρισμός της Franfinance ότι το άρθρο 11 της οδηγίας δεν ασκεί καμία επιρροή εν προκειμένω, διότι δεν αφορά τον προκείμενο τύπο συμβάσεως.

52. Κάνοντας ένα βήμα προς τα πίσω, επισημαίνω, όπως και η Επιτροπή, ότι η έννοια της «συμβάσεως πίστωσης» κατά το άρθρο 1, παράγραφος 2, στοιχείο γ', της οδηγίας 87/102 είναι αρκετά ευρεία ώστε να περιλαμβάνει και το άνοιγμα πιστώσεως με τρεχούμενο λογαριασμό.

53. Εξάλλου, όπως προκύπτει από το παράρτημα I της οδηγίας —στο οποίο απαριθμούνται τα στοιχεία την αναφορά των οποίων στη σύμβαση πιστώσεως μπορούν να καταστήσουν υποχρεωτική τα κράτη μέλη σύμφωνα με το άρθρο 4, παράγραφος 3, της οδηγίας— οι «[σ]υμβάσεις πίστωσης για τη χρηματοδότηση της προμήθειας ορισμένων αγαθών ή της παροχής ορισμένων υπηρεσιών» (παράγραφος 1 του παραρτήματος) είναι μία μόνο από τις περιπτώσεις συμβάσεων πιστώσεως που υπόκεινται στις διατάξεις της οδηγίας, μαζί με τις «[σ]υμβάσεις πίστωσης μέσω πιστωτικών καρτών» (παράγραφος 2), τις «[σ]υμβάσεις πίστωσης υπό μορφή τρεχόντων λογαριασμών οι οποίες δεν καλύπτονται από

54. Συνεπώς, το άνοιγμα πιστώσεως με τρεχούμενο λογαριασμό δεν αποκλείεται καθεαυτό από το πεδίο εφαρμογής της οδηγίας 87/102.

55. Αντιθέτως, οφείλω να επισημάνω ότι μεταξύ των πιστώσεων οι οποίες αποκλείονται, δυνάμει του άρθρου 2, παράγραφος 1, της οδηγίας, του πεδίου εφαρμογής της περιλαμβάνονται, στο στοιχείο ε', με την επιφύλαξη, εντούτοις, της εφαρμογής των διατάξεων του άρθρου 6<sup>23</sup>, οι «συμβάσεις πίστωσης με τη μορφή προκαταβολών σε τρέχοντα λογαριασμό που χορηγούνται από πιστωτικό ή χρηματοοικονομικό ίδρυμα, εκτός των λογαριασμών πιστωτικής κάρτας» ή, για να χρησιμοποιήσω τη διατύπωση του άρθρου 6, οι συμβάσεις «πίστωσης υπό μορφή προκαταβολής σε τρεχούμενο λογαριασμό, πλην των λογαριασμών πιστωτικής κάρτας».

56. Από τον φάκελο της υποθέσεως δεν προκύπτει σαφώς αν ο τρεχούμενος λογα-

22 — Δεν είναι τυχαίο ότι το εν λόγω παράρτημα αναφέρει μόνο στο σημείο 1, δηλαδή μόνο όσον αφορά τις «[σ]υμβάσεις πίστωσης για τη χρηματοδότηση της προμήθειας ορισμένων αγαθών ή της παροχής ορισμένων υπηρεσιών», την «περιγραφή των αγαθών ή των υπηρεσιών που καλύπτονται από τη σύμβαση» ως στοιχείο που μπορεί να θεωρηθεί ουσιώδες.

23 — Το άρθρο 6 ορίζει για τις συμβάσεις αυτού του τύπου υποχρεώσεις ενημέρωσης του καταναλωτή εκ μέρους του πιστωτικού ή χρηματοοικονομικού ιδρύματος.

ριασμός που ανοίχθηκε στη Franfinance επ' ονόματι του ζεύγους Rampion ήταν λογαριασμός πιστωτικής κάρτας ή όχι. Πρόκειται για διαπίστωση που απόκειται στο tribunal d'instance, το οποίο, λαμβανομένου υπόψη ότι στη σελίδα 5 της αποφάσεως περί παραπομπής αναφέρει ότι το τυποποιημένο υπόδειγμα συμβάσεως που χρησιμοποίησε εν προκειμένω η Franfinance ήταν το υπόδειγμα «προηγούμενη προσφορά ανοίγματος πιστώσεως επικουρικής σε συμβάσεις πωλήσεως, χρησιμοποίησιμης σε δόσεις, με πιστωτική κάρτα»<sup>24</sup>, φαίνεται να έχει καταλήξει στο συμπέρασμα ότι ο εν λόγω λογαριασμός ήταν όντως λογαριασμός πιστωτικής κάρτας.

57. Στο σημείο αυτό τίθεται το ερώτημα, ανεξαρτήτως της προβληματικής που αφορά την ύπαρξη ή όχι πιστωτικής κάρτας συνδεδεμένης με τον τρεχούμενο λογαριασμό του ζεύγους Rampion στη Franfinance, αν το άρθρο 11 της οδηγίας 87/102 μπορεί να εφαρμοστεί<sup>25</sup> στο άνοιγμα πιστώσεως με τρεχούμενο λογαριασμό.

58. Κανένα στοιχείο της γραμματικής διατύπωσης αυτού του άρθρου δεν φαίνεται να υποδεικνύει το αντίθετο. Η επίκληση από τη Franfinance των όρων «στη σύμβαση παροχής τους», οι οποίοι περιλαμβάνονται στην παράγραφο 2, στοιχείο δ', του άρθρου, είναι τελείως αλυσιτελής. Από τη διατύπωση αυτή ουδόλως προκύπτει ότι αποτελεί προϋπόθεση της εφαρμογής της διατάξεως του άρθρου 2 η σύμβαση πιστώσεως να χρηματοδοτεί μία και μόνον σύμβαση παροχής. Η αντωνυμία «τους», από γραμματική άποψη, δεν συνδέει τη «σύμβαση παροχής» με τη

«σύμβαση πίστωσης», αλλά με «τα αγαθά ή [τις] υπηρεσίες που καλύπτονται» από αυτή. Από την άλλη πλευρά, η φράση «τα αγαθά ή οι υπηρεσίες που καλύπτονται από τη σύμβαση πίστωσης», στο στοιχείο δ', δεν πρέπει να νοηθεί αναγκαστικά ότι προϋποθέτει την περιγραφή των εν λόγω αγαθών ή υπηρεσιών στη σύμβαση πιστώσεως, αλλά μπορεί και, κατά τη γνώμη μου, πρέπει να θεωρηθεί ότι σημαίνει «τα αγαθά ή τις υπηρεσίες των οποίων η απόκτηση χρηματοδοτείται με τη σύμβαση πίστωσης». Παρατηρώ, εξάλλου, ότι το άρθρο 11, παράγραφος 2, στοιχείο α', στο μέτρο κατά το οποίο αναφέρεται σε σύμβαση πιστώσεως που συνάπτεται «για την πώληση αγαθών ή την παροχή υπηρεσιών», φαίνεται να περιλαμβάνει και συμβάσεις πιστώσεως που συνάπτονται για περισσότερες από μία αγορές αγαθών ή παροχές υπηρεσιών.

59. Ανεξαρτήτως του γράμματος της διατάξεως, δεν μπορεί να θεωρηθεί ότι δεν δικαιολογείται η προστασία του καταναλωτή υπό μορφή αλληλεξαρτήσεως μεταξύ συμβάσεως πιστώσεως και συμβάσεως παροχής στις περιπτώσεις στις οποίες η σύμβαση πιστώσεως συνάπτεται υπό μορφή ανοίγματος πιστώσεως σε τρεχούμενο λογαριασμό.

60. Σύμφωνα με την εικοστή πρώτη αιτιολογική σκέψη της οδηγίας 87/102, στην οποία εκτίθεται ο λόγος για τον οποίο θεσπίστηκε το καθεστώς του άρθρου 11, «όσον αφορά αγαθά και υπηρεσίες των οποίων ο καταναλωτής συνομολόγησε την απόκτηση επί πιστώσει, ο καταναλωτής πρέπει, τουλάχιστον στις παρακάτω περιπτώσεις, να έχει αξίωση έναντι του πιστωτι-

24 — Τυποποιημένο υπόδειγμα αριθ. 6 που προσαρτάται στον Κώδικα, όπως ίσχυε κατά τον χρόνο των πραγματικών περιστατικών. Η υπογράμμισή δική μου.

25 — Δεν χρειάζεται καν να διευκρινίσω ότι δεν εννοώ άμεση εφαρμογή.

κού φορέα πέραν των κανονικών συμβατικών του αξιώσεων έναντι του ίδιου και του προμηθευτή αγαθών ή υπηρεσιών». Σύμφωνα να πάντα με την ίδια αιτιολογική σκέψη, «οι αναφερόμενες ανωτέρω περιστάσεις είναι εκείνες κατά τις οποίες ο πιστωτικός φορέας και ο προμηθευτής αγαθών ή υπηρεσιών συνδέονται με προϋπάρχουσα συμφωνία σύμφωνα με την οποία πίστωση παρέχεται αποκλειστικά από τον εν λόγω πιστωτικό φορέα στους πελάτες του εν λόγω προμηθευτή προκειμένου να μπορέσει ο πελάτης να αποκτήσει αγαθά ή υπηρεσίες από τον προμηθευτή».

61. Πρόκειται συνεπώς για πρόσθετη προστασία του καταναλωτή έναντι του πιστωτικού φορέα που είναι πρόσωπο διαφορετικό από τον προμηθευτή [άρθρο 11, παράγραφος 2, στοιχείο α΄], για την περίπτωση που «τα αγαθά ή οι υπηρεσίες που καλύπτονται από τη σύμβαση δεν παρασχεθούν μόνο εν μέρει ή δεν ανταποκρίνονται κατά οποιοδήποτε τρόπο στους όρους της σύμβασης παροχής τους» [άρθρο 11, παράγραφος 2, στοιχείο δ΄], προστασία η οποία πρέπει να εξασφαλίζεται «τουλάχιστον» εφόσον ο πιστωτικός φορέας και ο προμηθευτής συνδέονται με προϋπάρχουσα σύμβαση που έχει το συγκεκριμένο αντικείμενο και βάσει της οποίας ο καταναλωτής λαμβάνει την πίστωση [άρθρο 11, παράγραφος 2, στοιχεία β΄ και γ΄], επιφυλασσομένου του όρου ότι η προστασία παρέχεται μόνον αφού ο καταναλωτής «στραφεί κατά του προμηθευτή αλλά χωρίς να ικανοποιηθούν οι βάσιμες απαιτήσεις του» [άρθρο 11, παράγραφος 2, στοιχείο ε΄].

62. Η εν λόγω πρόσθετη προστασία του καταναλωτή σε περίπτωση μη εκπλήρωσης εκ μέρους του προμηθευτή, η οποία έγκειται στο δικαίωμα του καταναλωτή να στραφεί κατά του πιστωτικού φορέα, αποσκοπεί στην αναπλήρωση της ασθενέστερης προστασίας

του καταναλωτή (σε σχέση με την περίπτωση κατά την οποία η πίστωση χορηγείται απευθείας από τον προμηθευτή), η οποία διαφορετικά θα οδηγούσε σε «διπλασιασμό» της αντιπαροχής που οφείλει για την αγορά αγαθών ή την παροχή υπηρεσιών μέσω πιστώσεως χορηγούμενης από πρόσωπο διαφορετικό από τον προμηθευτή και θα καθιστούσε αδύνατη την επίκληση από τον καταναλωτή της μη εκπλήρωσης της συμβάσεως προκειμένου να αποφύγει την εξόφληση της χορηγηθείσας πιστώσεως.

63. Καθίσταται απολύτως σαφές ότι οι κίνδυνοι τους οποίους προκαλεί μια τέτοια εξασθένιση της προστασίας του καταναλωτή και τους οποίους σκοπεί να αντισταθμίσει το άρθρο 11 υφίστανται και στην περίπτωση κατά την οποία η πίστωση δεν χρησιμοποιείται για μία, αλλά για περισσότερες της μιας αγορές.

64. Φρονώ συνεπώς ότι δεν υπάρχει λόγος να θεωρηθεί ότι το άνοιγμα πιστώσεως με τρεχούμενο λογαριασμό προοριζόμενης για τη χρηματοδότηση απροσδιόριστου αριθμού αγορών αγαθών ή παροχών υπηρεσιών αποκλείεται ως εκ της φύσεώς του του πεδίου εφαρμογής του άρθρου 11 της οδηγίας 87/102.

65. Αυτό δεν σημαίνει ασφαλώς ότι η προστασία που πρέπει να παρέχεται στον καταναλωτή κατ'εφαρμογή του εν λόγω άρθρου δεν μπορεί να διαμορφώνεται κατά διαφορετικό τρόπο έτσι ώστε να λαμβάνεται υπόψη η ιδιομορφία της προκειμένης συμβάσεως πιστώσεως σε σχέση με την πίστωση που χορηγείται για μία και μόνον αγορά.

66. Εξάλλου, το άρθρο 11, παράγραφος 2, είναι διαρθρωμένο κατά τέτοιο τρόπο ώστε να επιτρέπει στα κράτη μέλη να θεσπίζουν ρυθμίσεις προστασίας κατάλληλες για κάθε τύπο συμβάσεως πιστώσεως. Πράγματι, η εν λόγω διάταξη δεν διευκρινίζει σε τι πρέπει να έγκειται αυτή η πρόσθετη προστασία του καταναλωτή, με άλλα λόγια ποιο ακριβώς είναι το αντικείμενο του δικαιώματος «να στραφεί κατά του πιστωτικού φορέα» που πρέπει να του παρέχεται. Στα κράτη μέλη απόκειται, σύμφωνα με το δεύτερο εδάφιο της διατάξεως να καθορίσουν «την έκταση και τους όρους άσκησης αυτού του δικαιώματος»<sup>26</sup>.

67. Συναφώς είναι νοητές διάφορες μορφές προστασίας: ως παράδειγμα αναφέρω τη δυνατότητα να αντιτάσσεται στον πιστωτικό φορέα η ένσταση μη εκπληρώσεως εκ μέρους του προμηθευτή προκειμένου να αποφευχθεί ή να ανασταλεί η εξόφληση της πιστώσεως· το αίτημα μείωσης του ποσού ή λύσεως της συμβάσεως πιστώσεως, με επιστροφή από το πιστωτικό ίδρυμα των δόσεων που έχουν ήδη καταβληθεί· το αίτημα ομαλής εκπληρώσεως, δαπάναις του πιστωτικού φορέα, της συμβάσεως παροχής, εφόσον αφορά πράγματα κατά γένος ορισμένα· τέλος δε, το αίτημα αποκαταστάσεως

της ζημίας λόγω της μη εκπληρώσεως από τον προμηθευτή<sup>27</sup>. Στη Γαλλία, τα άρθρα L. 311-20 και L. 311-21 του Κώδικα προβλέπουν ότι οι υποχρεώσεις του δανειολήπτη γεννώνται μόνον από της παραδόσεως του αγαθού ή της παροχής της υπηρεσίας, πράγμα που φαίνεται να σημαίνει στην πράξη ότι μπορεί να αντιταχθεί στον πιστωτικό φορέα η ένσταση της μη εκπληρώσεως η οποία έγκειται στη μη παράδοση ή μη παροχή· ότι η εκτέλεση της συμβάσεως πιστώσεως αναστέλλεται δικαστικά σε περίπτωση αμφισβητήσεων όσον αφορά την εκτέλεση της συμβάσεως παροχής· ότι η σύμβαση πιστώσεως λύεται ή ακυρώνεται αυτοδικαίως σε περίπτωση λύσεως ή ακυρώσεως της συμβάσεως παροχής.

68. Μπορεί να θεωρηθεί ότι, σε περίπτωση μη παροχής από προμηθευτή ενός από τα περισσότερα αγαθά ή υπηρεσίες που αποκτά διαδοχικά ο καταναλωτής επί πιστώσει χρησιμοποιώντας *πραγματικά* το άνοιγμα πιστώσεως με τρεχούμενο λογαριασμό, το ένδικο βοήθημα που παρέχεται στον καταναλωτή έναντι του πιστωτικού φορέα μπορεί να έγκειται στη δυνατότητα να του αντιτάξει αυτή τη μη εκπλήρωση προκειμένου να αποφύγει προσωρινά ή οριστικά τις υποχρεώσεις που υπέχει στο πλαίσιο της συμ-

26 — Το ζήτημα κατά πόσον το άρθρο 11, παράγραφος 2, της οδηγίας 87/102 είναι επαρκώς ακριβές και απαλλαγμένο αμειψιών όσον αφορά τη φύση των δικαιωμάτων που πρέπει να παρέχονται στον καταναλωτή βρίσκεται εκτός των πλαισίων της προβληματικής που θέτει η αίτηση εκδόσεως προδικαστικής αποφάσεως του tribunal d'instance και δεν εξετάζεται στις παρούσες. Καταφατική απάντηση δίδει ο γενικός εισαγγελέας Lenz με τις προτάσεις που ανέπτυξε στις 7 Δεκεμβρίου 1995 στην υπόθεση C-192/94, El Corte Inglés, επί της οποίας εκδόθηκε η απόφαση της 7ης Μαρτίου 1996 (Συλλογή 1996, σ. I-1281, σημεία 11 έως 13), ο οποίος θεωρεί ότι το άρθρο 11 της οδηγίας 87/102 παρέχει «ορισμένες ελάχιστες εγγυήσεις κατά την άσκηση των δικαιωμάτων του» καταναλωτή.

27 — Η εθνική ρύθμιση που επεκτείνει περισσότερο το εύρος της προστασίας του καταναλωτή έναντι του πιστωτικού φορέα φαίνεται να είναι η ισχύουσα στο Ηνωμένο Βασίλειο. Το άρθρο 75 του Consumer Credit Act (νόμου περί καταναλωτικής πίστωσης) του 1974 φθάνει μέχρι το να προβλέπει, για πίστωση που εμπίπτει στον εν λόγω νόμο και έχει χορηγηθεί στον καταναλωτή βάσει προϋφιστάμενης συμφωνίας μεταξύ πιστωτικού φορέα και προμηθευτή, ότι σε περίπτωση μη τήρησεως των υποσχόμενων («misrepresentation») ή μη εκπληρώσεως εκ μέρους του προμηθευτή, ο καταναλωτής διαθέτει έναντι του πιστωτικού φορέα το ίδιο ένδικο βοήθημα («a like claim») με αυτό που διαθέτει έναντι του προμηθευτή. Πρόκειται για αλληλέγγυα και εις ολόκληρον ευθύνη («joint and several liability») πιστωτικού φορέα και προμηθευτή (χωρίς συνεπώς υποχρέωση προηγούμενης εκτελέσεως εις βάρος του προμηθευτή), η οποία καλύπτει ακόμα και τη ζημία λόγω της μη εκπληρώσεως.

βάσεως πιστώσεως σε σχέση με τη συγκεκριμένη παροχή, και όχι στην πλήρη λύση της συμβάσεως πιστώσεως.

69. Εφόσον γίνεται δεκτό ότι το άνοιγμα πιστώσεως με τρεχούμενο λογαριασμό που εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής της οδηγίας 87/102 υπόκειται και στις διατάξεις του άρθρου 11, στο αιτούν δικαστήριο απόκειται να αξιολογήσει, εφόσον κρίνει ότι πρέπει να χαρακτηρίσει ως άνοιγμα πιστώσεως με τρεχούμενο λογαριασμό τη σύμβαση που συνήψε το ζεύγος Ramprion στην υπό κρίση υπόθεση, σε ποιο μέτρο οι διατάξεις του εθνικού δικαίου που θέτουν σε εφαρμογή το εν λόγω άρθρο ή ανταποκρίνονται σε αυτό μπορούν να τύχουν εφαρμογής και στην εν λόγω σύμβαση<sup>28</sup>, κατά τρόπον ώστε να μην καταλήξουν σε αποτέλεσμα αντίθετο από αυτό που σκοπεύει η οδηγία.

γ) Ερμηνεία των διατάξεων του άρθρου 11 της οδηγίας και απαίτηση η σύμβαση πιστώσεως να περιλαμβάνει μνεία του χρηματοδοτούμενου αγαθού ή υπηρεσίας

70. Μένει να εξεταστεί αν το προαναφερθέν άρθρο 11 επιτρέπει να προβλέπει μια εθνική διάταξη που το θέτει σε εφαρμογή, ως προϋπόθεση για την αναγνώριση στον καταναλωτή δικαιώματος να στραφεί κατά του πιστωτικού φορέα, τη μνεία του χρηματοδοτούμενου αγαθού ή υπηρεσίας στη σύμβαση πιστώσεως.

28 — Για παράδειγμα, με αναλογική εφαρμογή των άρθρων L. 311-20 και L. 311-21 του Κώδικα, τα οποία αφορούν αποκλειστικά «συνδεδεμένες πιστώσεις».

71. Συναφώς συντάσσομαι με τη θέση που υποστήριξε η Επιτροπή και οι παρεμβαίνουσες κυβερνήσεις ότι μια τέτοια προϋπόθεση δεν συνάδει με το άρθρο 11. Αντιθέτως προς ό,τι υποστηρίζει η Franfinance, μια τέτοια προϋπόθεση δεν επιτρέπεται από το άρθρο 11, παράγραφος 2, δεύτερο εδάφιο. Ο νομοθέτης, ορίζοντας με την εν λόγω διάταξη ότι εναπόκειται στα κράτη μέλη να καθορίσουν όχι μόνον την «έκταση», αλλά και τους «όρους» ασκήσεως του δικαιώματος του καταναλωτή να στραφεί κατά του πιστωτικού φορέα, προφανώς, δεν είχε την πρόθεση να θέσει εν αμφιβόλω τις προϋποθέσεις γενέσεως του εν λόγω δικαιώματος, οι οποίες προβλέπονται εξαντλητικά στο εν λόγω άρθρο 11, παράγραφος 2, πρώτο εδάφιο, αλλά απλώς να εξουσιοδοτήσει τα κράτη μέλη να διευκρινίσουν τους διαδικαστικούς κανόνες ασκήσεως του δικαιώματος<sup>29</sup>.

72. Συνεπώς, το άρθρο 11 της οδηγίας πρέπει να ερμηνευθεί υπό την έννοια ότι, αν ο καταναλωτής λάβει πίστωση για την αγορά αγαθών ή την παροχή υπηρεσιών από πρόσωπο διαφορετικό από τον προμηθευτή δύναμει προηγούμενης συμφωνίας μεταξύ πιστωτικού φορέα και προμηθευτή έχουσας τα προβλεπόμενα από το άρθρο 11, παράγραφος 2, στοιχείο β', χαρακτηριστικά, ο καταναλωτής έχει το δικαίωμα, αν τα αγαθά ή οι υπηρεσίες που καλύπτονται από τη σύμβαση πιστώσεως δεν παρασχεθούν, παρασχεθούν μόνον εν μέρει ή δεν ανταποκρίνονται στους όρους της συμβάσεως πα-

29 — Οι κανόνες αυτοί μπορούν, κατά τη γνώμη μου, να περιλαμβάνουν και τη διευκρίνιση των προϋποθέσεων εφαρμογής του άρθρου 11, παράγραφος 2, στοιχείο ε', της οδηγίας, με άλλα λόγια των προηγούμενων ενεργειών έναντι του προμηθευτή που δεν εκπληρώνει την παροχή του, τις οποίες υποχρεούται να αναλάβει ο καταναλωτής προκειμένου να μπορεί να ασκήσει τα δικαιώματά του έναντι του πιστωτικού φορέα, για παράδειγμα, αν αρκεί η όχληση να έχει παραμείνει χωρίς αποτέλεσμα ή αν χρειάζεται να έχει αποδειχθεί άκαρπη η άσκηση αγωγής.

ροχής τους, να στραφεί κατά του πιστωτικού φορέα, ανεξαρτήτως του αν η σύμβαση πιστώσεως περιλαμβάνει μνεία του αγαθού ή της υπηρεσίας.

73. Ασφαλώς, εναπόκειται στο αιτούν δικαστήριο να εξακριβώσει σε ποιο βαθμό οι συναφείς διατάξεις του εθνικού δικαίου μπορούν να τύχουν εφαρμογής κατά τρόπον ώστε να μην οδηγήσουν σε αποτέλεσμα αντίθετο από αυτό που σκοπεί το άρθρο 11 της οδηγίας, όπως ερμηνεύεται.

74. Τέλος, κρίνω σκόπιμο να διευκρινίσω, λόγω του ότι τόσο το αιτούν δικαστήριο όσο και οι παρεμβαίνουσες κυβερνήσεις αναφέρθηκαν στην ύπαρξη εν προκειμένω προφανούς δεσμού μεταξύ της συμβάσεως πιστώσεως και της συμβάσεως παροχής, ότι το άρθρο 11 δεν θέτει ανάλογη προϋπόθεση για την αναγνώριση δικαιώματος του καταναλωτή να στραφεί κατά του πιστωτικού φορέα σε περίπτωση μη εκτελέσεως εκ μέρους του προμηθευτή. Η προϋπόθεση την οποία θέτει το εν λόγω άρθρο είναι να αναγνωρίζεται το δικαίωμα αυτό στον καταναλωτή τουλάχιστον στις περιπτώσεις στις οποίες ο πιστωτικός φορέας και ο προμηθευτής των αγαθών ή των υπηρεσιών συνδέονται με προϋπάρχουσα σύμβαση βάσει της οποίας η παροχή πιστώσεως στους πελάτες γίνεται αποκλειστικά από τον συγκεκριμένο πιστωτικό φορέα με σκοπό την απόκτηση αγαθών ή την παροχή υπηρεσιών από τον συγκεκριμένο προμηθευτή, και ο καταναλωτής λαμβάνει την πίστωση βάσει της εν λόγω συμβάσεως (εικοστή πρώτη αιτιολογική σκέψη και άρθρο 11, παράγραφος 2, στοιχεία β' και γ', της οδηγίας).

75. Προτείνω συνεπώς στο Δικαστήριο να απαντήσει ως εξής στο πρώτο προδικαστικό ερώτημα που υποβάλλει το tribunal d'instance:

«Το άρθρο 11 της οδηγίας 87/102 επιβάλλει οι εθνικές διατάξεις περί αλληλεξαρτήσεως μεταξύ συμβάσεως πιστώσεως και συμβάσεως πωλήσεως αγαθών ή παροχής υπηρεσιών που θέτουν σε εφαρμογή το εν λόγω άρθρο ή ανταποκρίνονται σε αυτό να εφαρμόζονται ακόμα και αν η σύμβαση πιστώσεως δεν περιλαμβάνει μνεία του χρηματοδοτούμενου αγαθού ή υπηρεσίας.»

#### *B — Επί του δεύτερου προδικαστικού ερωτήματος*

1. Προκαταρκτικές παρατηρήσεις και παρατηρήσεις όσον αφορά το παραδεκτό

76. Από την απόφαση περί παραπομπής προκύπτει σαφώς ότι το Tribunal d'instance δεν διερωτάται αν επιτρέπεται να εφαρμόσει αυτεπαγγέλτως τις διατάξεις της οδηγίας 87/102 (οι οποίες, όπως εξέθεσα ανωτέρω, δεν είναι αμέσως εφαρμοστέες στο πλαίσιο διαφοράς μεταξύ ιδιωτών), αλλά αν επιτρέπεται να εφαρμόσει αυτεπαγγέλτως ορισμένες διατάξεις του εσωτερικού δικαίου που θέτουν σε εφαρμογή τις διατάξεις της οδηγίας ή ανταποκρίνονται σε αυτές.

77. Μολονότι στο ιστορικό της απόφασης περί παραπομπής υπενθυμίζεται ότι, κατά τη διάρκεια της δίκης, το tribunal d'instance, με τη μη οριστική απόφασή του της 1ης Ιουνίου 2005, έθεσε αυτεπαγγέλτως λόγους αντλούμενους από τα άρθρα του Κώδικα που διέπουν τις πωλήσεις εκτός εμπορικού καταστήματος και από το άρθρο L. 311-10 του Κώδικα, το οποίο προβλέπει ως υποχρεωτική τη μνεία στη σύμβαση πιστώσεως των διατάξεων των άρθρων L. 311-20 επ. του Κώδικα περί αλληλεξαρτήσεως, αντιθέτως στο τμήμα εκείνο του σκεπτικού το οποίο αφορά το δεύτερο προδικαστικό ερώτημα εξετάζεται αποκλειστικά η ενδεχόμενη αυτεπάγγελτη εφαρμογή των τελευταίων αυτών διατάξεων οι οποίες μεταφέρουν στο εσωτερικό δίκαιο τα άρθρα 11 και 14 της οδηγίας<sup>30</sup>.

78. Συνεπώς, παρά την ευρεία διατύπωση του, το δεύτερο προδικαστικό ερώτημα μπορεί, κατά την άποψή μου, να θεωρηθεί, υπό το πρίσμα του σκεπτικού της απόφασης περί παραπομπής, ότι αναφέρεται στη δυνατότητα του εθνικού δικαστή να εφαρμόζει αυτεπαγγέλτως τις διατάξεις περί αλληλεξαρτήσεως μεταξύ συμβάσεως πιστώσεως και συμβάσεως παροχής οι οποίες περιέχονται στα άρθρα L. 311-20 επ. του Κώδικα, στο μέτρο κατά το οποίο μεταφέρουν το άρθρο 11 της οδηγίας 87/102.

30 — Εξάλλου, το δεύτερο προδικαστικό ερώτημα έχει κάποια λυσιτέλεια για την επίλυση της υπό κρίση διαφοράς μόνον αν νοηθεί σε σχέση με την ενδεχόμενη αυτεπάγγελτη εφαρμογή, στην οποία αναφέρεται η παρεμπιπτούσα απόφαση της 1ης Ιουνίου 2005, των κανόνων του Κώδικα περί των πωλήσεων κατ' οίκον — με τις οποίες δεν μεταφέρθηκε η οδηγία 87/102, αλλά η οδηγία 85/577/ΕΟΚ του Συμβουλίου της 20ής Δεκεμβρίου 1985 για την προστασία των καταναλωτών κατά τη σύναψη συμβάσεων εκτός εμπορικού καταστήματος (ΕΕ L 372, σ. 31) — ή του άρθρου L. 310-10, παράγραφος 3, του Κώδικα, το οποίο επιτάσσει να περιλαμβάνει η σύμβαση πιστώσεως μνεία των κανόνων περί αλληλεξαρτήσεως των άρθρων L. 311-20 επ., πράγμα το οποίο δεν απαιτεί η οδηγία 87/102.

79. Το αιτούν δικαστήριο υπενθυμίζει ότι, βάσει των δικονομικών κανόνων της εγχώριας έννομης τάξεως, όπως έχουν ερμηνευθεί από το Cour de Cassation, το δικαστήριο μπορεί να εφαρμόσει αυτεπαγγέλτως μόνον τους «δημοσίας τάξεως γενικούς» κανόνες που θεσπίζονται προς το γενικό συμφέρον, και όχι τους «δημοσίας τάξεως προστατευτικούς» κανόνες οι οποίοι θεσπίζονται προς το συμφέρον συγκεκριμένης κατηγορίας προσώπων. Το αιτούν δικαστήριο επισημαίνει ότι η νομολογία του Cour de Cassation, σύμφωνα με την οποία οι διατάξεις περί καταναλωτικής πίστεως έχουν θεσπιστεί αποκλειστικά προς το συμφέρον των καταναλωτών και συνεπώς δεν εμπίπτουν στους δημοσίας τάξεως γενικούς κανόνες, δεν επιτρέπει την αυτεπάγγελτη εφαρμογή των διατάξεων των άρθρων L. 311-20 επ. του Κώδικα.

80. Προκειμένου να επιβεβαιωθεί το βάσιμο της προσεγγίσεως που ακολουθεί το Cour de Cassation, το αιτούν δικαστήριο ζητεί από το Δικαστήριο να διευκρινίσει αν η οδηγία 87/102 επιδιώκει σκοπούς ευρύτερους από την απλή προστασία του καταναλωτή, αφορώντες την οργάνωση της αγοράς καταναλωτικής πίστεως. Το αιτούν δικαστήριο φαίνεται να θεωρεί ότι, σε περίπτωση καταφατικής απαντήσεως, δικαιούται να εφαρμόσει αυτεπαγγέλτως τις διατάξεις των άρθρων L. 311-20 επ. του Κώδικα ως δημοσίας τάξεως γενικούς κανόνες.

81. Φαίνεται συνεπώς ότι το αιτούν δικαστήριο ζητεί από το Δικαστήριο να διευκρινίσει ποιους σκοπούς επιδιώκει η οδηγία 87/102 κυρίως προς τον σκοπό της εφαρμογής εννοιών και κανόνων του εσωτερικού δικονομικού δικαίου, οι οποίοι θα μπορούσαν να το οδηγήσουν να εφαρμόσει αυτεπαγγέ-

γέλτως τους κανόνες των άρθρων L. 311-20 και L. 311-21 του Κώδικα. Υπ' αυτό το πρίσμα, πρόκειται επομένως για αυτεπάγγελτη εφαρμογή των εν λόγω κανόνων σύμφωνα με το εσωτερικό δίκαιο και όχι δυνάμει του κοινοτικού δικαίου.

82. Ανεξαρτήτως αυτού, φρονώ ότι το Δικαστήριο θα πρέπει να εξετάσει το υπό κρίση προδικαστικό ερώτημα σε μια ευρύτερη προοπτική, κατά τρόπον ώστε να υποδείξει στο αιτούν δικαστήριο σε ποιο βαθμό η αυτεπάγγελτη εφαρμογή των προαναφερθέντων κανόνων του Κώδικα επιβάλλεται ενδεχομένως δυνάμει του κοινοτικού δικαίου, ανεξαρτήτως της εφαρμογής των προεκτεθεισών εννοιών και κανόνων του εσωτερικού δικονομικού δικαίου υπό το πρίσμα των σκοπών που επιδιώκει η οδηγία 87/102.

83. Πάντως, η Franfinance αμφισβητεί το βάσιμο του δεύτερου προδικαστικού ερωτήματος, ισχυριζόμενη ότι δεν έχει καμία χρησιμότητα για την επίλυση της διαφοράς της κυρίας δίκης. Υπογραμμίζει ότι, αντιθέτως προς όσα επισημαίνει η απόφαση περί παραπομπής, το ζεύγος Rampion έθεσε ρητώς με την αγωγή του το ζήτημα της αλληλεξαρτήσεως μεταξύ συμβάσεως πιστώσεως και συμβάσεως παροχής, ζητώντας ιδίως από το επιληφθέν δικαστήριο να αναγνωρίσει ότι η σύμβαση πιστώσεως λύθηκε κατόπιν κηρύξεως άκυρης της συμβάσεως παροχής. Δεν υπάρχει συνεπώς καμία ανάγκη να εφαρμοστούν αυτεπαγγέλτως διατάξεις τις οποίες έχουν επικαλεστεί οι ενάγοντες.

84. Συναφώς, επισημαίνω ότι από τον φάκελο της υποθέσεως προκύπτει ότι το ζεύγος Rampion ζήτησε τη δικαστική λύση της συμβάσεως πιστώσεως που είχε συναφθεί με τη Franfinance κατόπιν κηρύξεως άκυρης της συμβάσεως παροχής που είχε συναφθεί με την KpK, πράγμα που αποτελούσε το κύριο αίτημά του. Εντούτοις, δεν προκύπτει ότι οι ενάγοντες επικαλέστηκαν ρητώς, προς θεμελίωση του αιτήματος λύσεως της συμβάσεως, τα άρθρα L. 311-20 και L. 311-21 του Κώδικα. Μολονότι κρίνω ότι ευλόγως μπορεί να γίνει δεκτό, όπως υποστηρίζει κατ' ουσίαν η Franfinance, ότι το ζεύγος Rampion επικαλέστηκε, έστω και σιωπηρώς, τα εν λόγω άρθρα, παρατηρώ ότι το αιτούν δικαστήριο φαίνεται να έχει αντίθετη άποψη, εναπόκειται δε σε αυτό, και όχι στο Δικαστήριο, να αποφανθεί επί του ζητήματος αυτού, το οποίο είναι καθαρά ζήτημα εθνικού δικονομικού δικαίου. Επιπλέον, δεν προκύπτει ότι το ζεύγος Rampion ζήτησε τη δικαστική λύση της συμβάσεως πιστώσεως και κατόπιν της δικαστικής λύσεως της συμβάσεως παροχής, η οποία αποτελούσε το επικουρικό αίτημά του.

85. Συνεπώς, δεν είναι πρόδηλο, όπως ισχυρίζεται η Franfinance, ότι η ερμηνεία του κοινοτικού δικαίου η οποία ζητείται με το δεύτερο προδικαστικό ερώτημα δεν σχετίζεται με την πραγματικότητα ή με το αντικείμενο της κύριας δίκης, ή ότι το τιθέμενο πρόβλημα είναι υποθετικό. Κατόπιν αυτού, δεν φρονώ ότι μπορούν να υπάρξουν αμφιβολίες όσον αφορά το παραδεκτό του εν λόγω ερωτήματος.

## 2. Επί της ουσίας

86. Όσον αφορά τον σκοπό τον οποίο επιδίωξε ο κοινοτικός νομοθέτης με την έκδοση της οδηγίας 87/102, από τις αιτιολογικές σκέψεις της οδηγίας προκύπτει ότι στόχος της ήταν η εξομάλυνση των διαφορών μεταξύ των νομοθεσιών των κρατών μελών στον τομέα της καταναλωτικής πίστεως με τον διπλό σκοπό να εξασφαλίσει, αφενός, τη δημιουργία κοινής αγοράς στον τομέα της καταναλωτικής πίστεως (τρίτη και πέμπτη αιτιολογική σκέψη) και, αφετέρου, την προστασία των καταναλωτών που υπογράφουν τέτοιες πιστώσεις (έκτη, εβδόμη και ένατη αιτιολογική σκέψη)<sup>31</sup>. Αυτό επισημαίνουν με τις γραπτές παρατηρήσεις τους σχετικά με το δεύτερο προδικαστικό ερώτημα η Επιτροπή και οι Κυβερνήσεις της Γαλλίας, της Ιταλίας και της Ισπανίας.

87. Όσον αφορά ειδικότερα τον πρώτο σκοπό, από τις αιτιολογικές σκέψεις της οδηγίας προκύπτει ότι «οι διαφορές αυτές μεταξύ των νομοθεσιών μπορούν να οδηγήσουν σε στρεβλώσεις του ανταγωνισμού μεταξύ των πιστωτικών φορέων στην κοινή αγορά» (δεύτερη αιτιολογική σκέψη), «περιορίζουν τις ευκαιρίες που έχει ο καταναλωτής να λάβει πίστωση σε άλλα κράτη μέλη» και «επηρεάζουν το ύψος και τον χαρακτήρα των ζητούμενων πιστώσεων καθώς και την αγορά αγαθών και υπηρεσιών» (τρίτη αιτιολογική σκέψη), έτσι ώστε να «επηρεάζουν την ελεύθερη κυκλοφορία των αγαθών και υπηρεσιών που είναι δυνατό να παρασχεθούν στους καταναλωτές με πίστωση» και «με τον τρόπο αυτό έχουν άμεση επίπτωση επί της λειτουργίας της κοινής

αγοράς» (τέταρτη αιτιολογική σκέψη), ενώ «η δημιουργία κοινής αγοράς στον τομέα της καταναλωτικής πίστης θα ήταν προς όφελος τόσο των καταναλωτών όσο και των πιστωτικών φορέων, καθώς και όσων παράγουν και πωλούν αγαθά, χονδρικής ή λιανικής, και όσων παρέχουν υπηρεσίες» (πέμπτη αιτιολογική σκέψη).

88. Δεν υπάρχει συνεπώς αμφιβολία ότι η εναρμόνιση των εθνικών ρυθμίσεων στον τομέα της καταναλωτικής πίστεως την οποία επιδιώκει η οδηγία 87/102 δεν αποσκοπεί μόνο στην εξασφάλιση ενός ελάχιστου επιπέδου προστασίας των καταναλωτών σε κάθε κράτος μέλος, αλλά, πρωτίστως, στην προώθηση, όσον αφορά την καταναλωτική πίστη, της δημιουργίας ομοιογενέστερων όρων ανταγωνισμού στο εσωτερικό της Κοινότητας με την άρση των κύριων κανονιστικών αιτίων παρεμπόδισης ή νόθευσης της απρόσκοπτης λειτουργίας του ανταγωνισμού μεταξύ των πιστωτικών φορέων, η οποία είναι επωφελής από την άποψη της οικονομικής αποτελεσματικότητας τόσο για την αγορά καταναλωτικής πίστεως όσο και για τις αγορές αγαθών και υπηρεσιών επί πιστώσει.

89. Δεν συμφωνώ με την ερμηνεία ότι οι διατάξεις της οδηγίας 87/102, συνεπώς δε και οι εθνικές διατάξεις που τις μεταφέρουν στην εσωτερική νομοθεσία, έχουν θεσπιστεί αποκλειστικά σε μια προοπτική προστασίας των καταναλωτών. Ανεξαρτήτως αυτού, εναπόκειται στο αιτούν δικαστήριο, και όχι στο Δικαστήριο, να αξιολογήσει κατά πόσον, υπό το πρίσμα του προεκτεθέντος σκοπού της οδηγίας 87/102, οι εθνικοί κανόνες περί

31 — Αποφάσεις της 23ης Μαρτίου 2000, C-208/98, *Berliner Kindl Brauerei* (Συλλογή 2000, σ. I-1741, σκέψη 20), και της 4ης Μαρτίου 2004, C-264/02, *Cofinoga* (Συλλογή 2004, σ. I-2157, σκέψη 25).

μεταφοράς της, μεταξύ των οποίων τα άρθρα L. 311-20 και L. 311-21 του Κώδικα, πρέπει να χαρακτηριστούν «δημοσίας τάξεως γενικές» διατάξεις (πράγμα το οποίο θεωρώ πιθανότερο), ώστε να μπορούν να εφαρμόζονται αυτεπαγγέλτως υπό την έννοια του εθνικού δικονομικού δικαίου.

90. Εξάλλου, φρονώ ότι η απάντηση στο δεύτερο προδικαστικό ερώτημα δεν πρέπει να περιοριστεί στις προεκτεθείσες σκέψεις. Πράγματι, κατά τη γνώμη μου, αν το ερώτημα αυτό ενταχθεί στην προοπτική του σκεπτικού της αποφάσεως περί παραπομπής, θέτει το ζήτημα της δυνατότητας αυτεπάγγελτης εφαρμογής των κανόνων των άρθρων L. 311-20 και L. 311-21 του Κώδικα υπό ευρύτερη έννοια. Διερωτώμενο σε ποιο βαθμό οι λύσεις τις οποίες δέχθηκε το Δικαστήριο με τις αποφάσεις *Océano Grupo Editorial* και *Salvat Editores* και *Cofidis* μπορούν να μεταφερθούν στη ρύθμιση της καταναλωτικής πίστωσης<sup>32</sup>, το *tribunal d'instance* ζητεί κατ' ουσίαν από το Δικαστήριο να διευκρινίσει αν ο εθνικός δικαστής μπορεί να εφαρμόσει αυτεπαγγέλτως τους κανόνες των άρθρων L. 311-20 και L. 311-21 του Κώδικα *δυνάμει του κοινοτικού δικαίου* και στις περιπτώσεις στις οποίες κάτι τέτοιο αποκλείεται από το εθνικό δικονομικό δίκαιο.

91. Συμφωνώ με την επισήμανση της Επιτροπής ότι, για να δοθεί απάντηση στο δεύτερο προδικαστικό ερώτημα, θα πρέπει να κριθεί αν η προστασία την οποία θέλησε να εξασφαλίσει στον καταναλωτή ο κοινοτικός νομοθέτης με την οδηγία 87/102 προϋποθέτει δυνατότητα του εθνικού δικαστηρίου να εφαρμόζει αυτεπαγγέλτως εθνική

διάταξη περί προστασίας του καταναλωτή με την οποία έχει μεταφερθεί το άρθρο 11, παράγραφος 2, της οδηγίας<sup>33</sup> στο εθνικό δίκαιο.

92. Η Επιτροπή και οι Κυβερνήσεις της Ιταλίας και της Ισπανίας υποστηρίζουν ότι πρέπει να δοθεί καταφατική απάντηση στο εν λόγω ερώτημα, κατ' ουσίαν επί τη βάση της λυσιτέλειας την οποία υποστηρίζουν ότι έχουν και για την προκειμένη υπόθεση οι λόγοι που οδήγησαν το Δικαστήριο να κρίνει, με τις αποφάσεις *Océano Grupo Editorial* και *Salvat Editores* και *Cofidis*, ότι, για να είναι αποτελεσματική η προστασία των δικαιωμάτων τα οποία ο νομοθέτης θέλησε να εξασφαλίσει στους καταναλωτές με την οδηγία 93/13, το εθνικό δικαστήριο πρέπει να μπορεί να επισημαίνει αυτεπαγγέλτως τον καταχρηστικό χαρακτήρα συμβατικής ρήτρας.

93. Τη θέση αυτή δεν συμμερίζονται οι Κυβερνήσεις της Αυστρίας και της Γαλλίας. Η πρώτη επισημαίνει ότι εναπόκειται αποκλειστικά στα κράτη μέλη να καθορίσουν τον τρόπο δικαστικής προστασίας των δικαιωμάτων τα οποία ο νομοθέτης θέλησε να παράσχει στους καταναλωτές με την οδηγία 87/102 και ότι, μολονότι τα κράτη μέλη υποχρεούνται να εξασφαλίζουν αποτελεσματική προστασία των δικαιωμάτων αυτών, αυτό δεν σημαίνει αναγκαστικά υποχρέωση ή δυνατότητα των εθνικών δικαστηρίων να εφαρμόζουν αυτεπαγγέλτως τις διατάξεις περί προστασίας του καταναλωτή. Η Γαλλική Κυβέρνηση υπενθυμίζει την αρχή της διαδικαστικής αυτονομίας των κρατών μελών, η οποία, κατ' αυτήν, επιβεβαιώνεται εν προκειμένω από το άρθρο 11, παράγρα-

32 — Βλ. σημείο 26, ανωτέρω.

33 — Βλ. γραπτές παρατηρήσεις της Επιτροπής, σημείο 33.

φος 2, δεύτερο εδάφιο, της οδηγίας 87/102, και υποστηρίζει ότι η νομολογία του Cour de Cassation η οποία δεν επιτρέπει στο δικαστήριο να εξετάσει αυτεπαγγέλτως λόγο αντλούμενο από τους κανόνες περί αλληλεξαρτήσεως μεταξύ συμβάσεως πιστώσεως και συμβάσεως παροχής δεν είναι αντίθετη προς τις αρχές της ισοδυναμίας και της αποτελεσματικότητας οι οποίες, σύμφωνα με την κοινοτική νομολογία, περιορίζουν αυτή τη διαδικαστική αυτονομία. Όσον αφορά ιδίως την αποτελεσματικότητα της προστασίας, η Γαλλική Κυβέρνηση υπογραμμίζει ότι η εν λόγω νομολογία δεν καθιστά ούτε εξαιρετικά δυσχερή ούτε πρακτικά αδύνατη για τον καταναλωτή τη διαπίστωση από το δικαστήριο της υπάρξεως των όρων εφαρμογής αυτών των διατάξεων, πράγμα το οποίο μάλιστα καμία διάταξη του Κώδικα δεν επιβάλλει να γίνει εντός συγκεκριμένης προθεσμίας. Τέλος, σύμφωνα με τη Γαλλική Κυβέρνηση, οι αποφάσεις Océano Grupo Editorial και Salvat Editores και Cofidis δεν μπορούν να εφαρμοστούν λυσιτελώς στην υπό κρίση υπόθεση, δεδομένου ότι οι λύσεις οι οποίες έγιναν δεκτές με αυτές βασίζονται σε διατάξεις της οδηγίας 93/13 αντίστοιχες των οποίων δεν υπάρχουν στην οδηγία 87/102.

94. Κατ' αρχάς, κρίνω σκόπιμο να υπενθυμίσω ότι απόκειται στα δικαστήρια των κρατών μελών, κατ' εφαρμογή της αρχής της συνεργασίας που θέτει το άρθρο 10 ΕΚ, να διασφαλίζουν τη νομική προστασία που απορρέει, για τους ιδιώτες, από το άμεσο αποτέλεσμα του κοινοτικού δικαίου. Ελλείψει σχετικής κοινοτικής ρυθμίσεως, στην εσωτερική έννομη τάξη κάθε κράτους μέλους απόκειται να ορίσει τα αρμόδια δικαστήρια και να ρυθμίσει τους δικονομικούς κανόνες ασκήσεως των ενδίκων βοηθημάτων τα οποία αποσκοπούν στην κατοχύρωση της προστασίας των δικαιωμάτων που οι ιδιώτες αντλούν από το άμεσο αποτέλεσμα του κοινοτικού δικαίου. Εντούτοις, οι κανόνες

αυτοί δεν μπορούν να είναι λιγότερο ευνοϊκοί από εκείνους που διέπουν την άσκηση παρόμοιων ενδίκων βοηθημάτων της εσωτερικής έννομης τάξεως ούτε να καθιστούν πρακτικώς αδύνατη ή εξαιρετικά δυσχερή την άσκηση των δικαιωμάτων που χορηγεί η κοινοτική έννομη τάξη<sup>34</sup>.

95. Πρόκειται για τις γνωστές αρχές της «δικαστικής αυτοτέλει» των κρατών μελών και των ορίων τους, τα οποία έγκεινται στον σεβασμό των προϋποθέσεων της «ισοδυναμίας» και της «αποτελεσματικότητας» της προστασίας. Οι αρχές αυτές, οι οποίες επιβεβαιώνονται σε σχέση με τη δικαστική προστασία των δικαιωμάτων τα οποία αποκτούν οι ιδιώτες βάσει διατάξεων του κοινοτικού δικαίου που έχουν άμεσο αποτέλεσμα, πρέπει να θεωρηθούν εφαρμοστέες, κατά τον ίδιο τρόπο, σε σχέση με τη δικαστική προστασία των δικαιωμάτων τα οποία αποκτούν οι ιδιώτες βάσει διατάξεων του εθνικού δικαίου που θέτουν σε εφαρμογή ή ανταποκρίνονται σε διατάξεις κοινοτικής οδηγίας στερούμενες άμεσου αποτελέσματος, οι οποίες όμως απονέμουν δικαιώματα στους ιδιώτες. Πράγματι, και στις δύο περιπτώσεις, πρόκειται για δικαιώματα «κοινοτικής προελεύσεως» και θα ήταν τελείως παράλογο να γίνει δεκτό ότι τα όρια της διαδικαστικής αυτονομίας της οποίας χαίρουν τα κράτη μέλη σε θέματα δικαστικής προστασίας των εν λόγω δικαιωμάτων μπορούν να είναι λιγότερο αυστηρά για μια οδηγία που έχει μεταφερθεί στο εθνικό δίκαιο απ' ό,τι για οδηγία που δεν έχει μεταφερθεί.

34 — Βλ., ιδίως, αποφάσεις της 16ης Δεκεμβρίου 1976, 33/76, Rewe (Συλλογή τόμος 1976, σ. 747, σκέψη 5), και 45/76, Comet (Συλλογή τόμος 1976, σ. 765, σκέψεις 12 έως 16, καθώς και αποφάσεις της 9ης Νοεμβρίου 1983, 199/82, San Giorgio (Συλλογή 1983, σ. 3595, σκέψη 12), και της 14ης Δεκεμβρίου 1995, C-312/93, Peterbroeck (Συλλογή 1995, σ. 1-4599, σκέψη 12).

96. Κατ' αρχήν, θα πρέπει να θεωρηθεί ότι η αρχή της αποτελεσματικότητας της προστασίας τηρείται εφόσον οι διαδικαστικοί κανόνες για την άσκηση των ενδίκων προσφυγών, οι οποίοι αποσκοπούν στην εξασφάλιση της προστασίας δικαιωμάτων κοινοτικής προελεύσεως προσφέρουν στον ιδιώτη μια πρόσφορη δυνατότητα να προβάλλει τα δικαιώματά αυτά ενώπιον των δικαστηρίων<sup>35</sup>. Για παράδειγμα, υπερβολικά σύντομος χρόνος παραγραφής ή υπερβολικά δυσμενές βάρος αποδείξεως μπορούν να καταστήσουν εξαιρετικά δυσχερή ή πρακτικά αδύνατη την ένδικη άσκηση των δικαιωμάτων από τον δικαιούχο.

97. Στη σφαίρα των προαναφερθέντων κανόνων ανήκουν και οι κανόνες και οι αρχές του εθνικού δικονομικού δικαίου που αφορούν τις εξουσίες πρωτοβουλίας του δικαστή. Σχετικά, μολονότι είναι αληθές ότι η απαγόρευση αυτεπάγγελτης εφαρμογής από το εθνικό δικαστήριο κανόνων που αναγνωρίζουν δικαιώματα κοινοτικής προελεύσεως δεν θίγει τη δυνατότητα του δικαιούχου να προβάλει ο ίδιος το δικαίωμά του ενώπιον των δικαστηρίων, θα πρέπει να υπενθυμιστεί ότι, όπως έχει κρίνει το Δικαστήριο, η αποτελεσματική προστασία των δικαιωμάτων κοινοτικής προελεύσεως μπορεί, σε ορισμένες περιπτώσεις, να απαιτεί ακόμα και την αυτεπάγγελτη παρέμβαση του εθνικού δικαστηρίου.

98. Πράγματι, με την απόφαση *Peterbroeck*<sup>36</sup>, το Δικαστήριο αποφάνθηκε ότι το κοινοτικό δίκαιο δεν επιτρέπει την εφαρμογή εθνικού δικονομικού κανόνα ο οποίος, υπό συνθήκες όπως αυτές της κύριας δίκης στην υπόθεση εκείνη, απαγορεύει στο εθνικό δικαστήριο να εξετάσει αυτεπαγγέλτως αν πράξη του εσωτερικού δικαίου συμβιβάζεται προς κοινοτική διάταξη, αν δεν έχει γίνει επίκληση της διατάξεως αυτής από τον ιδιώτη εντός ορισμένης προθεσμίας. Με την ίδια απόφαση, το Δικαστήριο αποφάνθηκε επίσης ότι «κάθε περίπτωση στα πλαίσια της οποίας τίθεται το ζήτημα αν ο εθνικός δικονομικός κανόνας καθιστά αδύνατη η υπερβολικά δυσχερή την εφαρμογή του κοινοτικού δικαίου πρέπει να αναλύεται λαμβάνοντας υπόψη τη θέση της διατάξεως αυτής στο σύνολο της διαδικασίας, την εξέλιξη και τις ιδιαιτερότητες της διαδικασίας ενώπιον των διαφόρων εθνικών αρχών»<sup>37</sup>.

99. Με την απόφαση *Océano Grupo Editorial και Salvat Editores* το Δικαστήριο, μολονότι δεν επικαλέστηκε ρητώς τη νομολογία του που παρατίθεται ανωτέρω, με τη σκέψη 94 έκρινε, σε σχέση με ρήτρα παρέκτασης της δικαιοδοσίας σε σύμβαση συναφθείσα μεταξύ καταναλωτή και επαγγελματία κατά την έννοια της οδηγίας 93/13, ότι η αποτελεσματική προστασία των δικαιωμάτων των καταναλωτών μπορεί να επιτευχθεί μόνον εάν αναγνωριστεί στο εθνικό δικαστήριο η δυνατότητα να εκτιμά αυτεπαγγέλτως τον καταχρηστικό, κατά την έννοια της οδηγίας 93/13, χαρακτήρα των ρητρών αυτών<sup>38</sup>. Το Δικαστήριο κατέληξε στο

35 — Ο γενικός εισαγγελέας Jacobs, με τις προτάσεις που ανέπτυξε στις 15 Ιουνίου 1995 σχετικά με τις υποθέσεις C-430/93 και C-431/93, *Van Schijndel και Van Veen*, επί των οποίων εκδόθηκε η απόφαση της 14ης Δεκεμβρίου 1995 (Συλλογή 1995, σ. I-4705, σημείο 25), έκρινε «επαρκές», προς τον σκοπό της τήρησης της αρχής της αποτελεσματικότητας, «οι εθνικοί δικονομικοί κανόνες να παρέχουν στους ιδιώτες την πραγματική δυνατότητα να ασκούν τα δικαιώματά τους».

36 — Απόφαση *Peterbroeck*, προπαρατεθείσα, σκέψη 21.

37 — Όπ.π., σκέψη 14. Το ίδιο κριτήριο αναλύσεως χρησιμοποιήσε στη συνέχεια το Δικαστήριο και στην προπαρατεθείσα απόφαση *Cofidis*, σκέψη 37.

38 — Απόφαση *Océano Grupo Editorial και Salvat Editores*, προπαρατεθείσα, σκέψη 26.

συμπέρασμα αυτό αποκλειστικά επί τη βάσει του ακόλουθου συλλογισμού που εκτίθεται στη σκέψη 26 της αποφάσεως:

«Ο σκοπός τον οποίο επιδιώκει το άρθρο 6 της οδηγίας, το οποίο επιβάλλει στα κράτη μέλη να προβλέπουν ότι οι καταχρηστικές ρήτρες δεν δεσμεύουν τους καταναλωτές, δεν θα μπορούσε να επιτευχθεί αν οι καταναλωτές ήταν υποχρεωμένοι να επικαλούνται οι ίδιοι τον καταχρηστικό χαρακτήρα τέτοιων διατάξεων. Σε διαφορές που αφορούν συχνά περιορισμένα ποσά, η αμοιβή δικηγόρου ενδέχεται να υπερβαίνει το διακυβεύόμενο συμφέρον, πράγμα το οποίο μπορεί να αποθαρρύνει τον καταναλωτή να αμυνθεί κατά της εφαρμογής μιας καταχρηστικής ρήτρας. Είναι μιν αληθές ότι, σε αρκετά κράτη μέλη, οι δικονομικοί κανόνες επιτρέπουν σε τέτοιες διαφορές στους ιδιώτες να αναλαμβάνουν οι ίδιοι την υπεράσπισή τους· ωστόσο, υφίσταται μιν αμελητέος κίνδυνος να μιν προβάλλει ο καταναλωτής, μεταξύ άλλων λόγω άγνοιας, τον καταχρηστικό χαρακτήρα της ρήτρας που επικαλείται κατ' αυτού ο αντίδικός του. Συνεπώς, η αποτελεσματική προστασία του καταναλωτή μπορεί να επιτευχθεί μόνον εάν αναγνωριστεί στο εθνικό δικαστήριο η δυνατότητα να εκτιμά αυτεπαγγέλτως τις ρήτρες αυτές.»

100. Συνεπώς, το Δικαστήριο έκρινε ότι η αυτεπάγγελτη παρέμβαση του δικαστή για την εξασφάλιση της αποτελεσματικής προστασίας του καταναλωτή στην οποία αποβλέπει η οδηγία 93/13 καθίσταται απαραίτητη λόγω του ότι η δυσαναλογία μεταξύ της αξίας του αντικειμένου της διαφοράς και της αμοιβής που θα πρέπει να καταβληθεί σε δικηγόρο μπορεί να οδηγήσει τον καταναλωτή να μιν υπερασπιστεί δικαστικά τα δικαιώματά του ή, εφόσον η εθνική έννομη τάξη το επιτρέπει, να τα υπερασπιστεί μόνος του και συνεπώς κατά απρόσφορο τρόπο.

101. Την ίδια άποψη εξέφρασε το Δικαστήριο και με τη μεταγενέστερη απόφαση Cofidis<sup>39</sup>, με την οποία αποφάνθηκε ότι μια δικονομικής φύσεως διάταξη απαγορεύουσα στα εθνικά δικαστήρια, μετά την πάροδο της προθεσμίας παραγραφής, να εξετάζουν, αυτεπαγγέλτως ή κατόπιν προβληθείσας από τον καταναλωτή ενστάσεως, τον καταχρηστικό χαρακτήρα ρήτρας, την εκτέλεση της οποίας ζητεί επαγγελματίας, πρέπει να θεωρηθεί ως ικανή να καταστήσει εξαιρετικά δυσχερή, στις διαφορές στις οποίες εναγόμενοι είναι οι καταναλωτές, την εφαρμογή της προστασίας που τους παρέχει η οδηγία 93/13<sup>40</sup>.

102. Συμφωνώ με την Επιτροπή και με την Ισπανική Κυβέρνηση ότι οι προεκτεθείσες σκέψεις ισχύουν απολύτως και για την προστασία των δικαιωμάτων του καταναλωτή που απορρέουν από την οδηγία 87/102. Θα έλεγα μάλιστα ότι ισχύουν πολύ περισσότερο στο δεύτερο αυτό πλαίσιο, δεδομένου ότι ο καταναλωτής αποκτά αγαθά ή υπηρεσίες επί πιστώσει αποκλειστικά και μόνον επειδή οι δικοί του οικονομικοί πόροι είναι μάλλον περιορισμένοι, πράγμα που καθιστά ακόμα περισσότερο απτό τον κίνδυνο οι εγγενείς δαπάνες της νομικής συνδρομής να τον αποθαρρύνουν να υπερασπιστεί, ή έστω να υπερασπιστεί αποτελεσματικά, τα δικαιώματά του ενώπιον των δικαστηρίων.

39 — Απόφαση Cofidis, προπαρατεθείσα, σκέψεις 33 και 34.

40 — Ο.π.π., σκέψη 36.

103. Δεν φρονώ, εξάλλου, ότι μπορεί να οδηγήσει στο αντίθετο συμπέρασμα το γεγονός ότι η οδηγία 87/102 δεν περιέχει διατάξεις ανάλογες με τα άρθρα 6 και 7 της οδηγίας 93/13, το οποίο υπογραμμίζει η Γαλλική Κυβέρνηση.

104. Όσον αφορά το άρθρο 6 της τελευταίας αυτής οδηγίας στο οποίο είναι αλήθεια ότι θεμελιώνεται η συλλογιστική που εκθέτει το Δικαστήριο με τη σκέψη 26 της αποφάσεως *Océano Grupo Editorial και Salvat Editores* (βλ. ανωτέρω, σκέψη 99), φρονώ ότι η διατύπωσή του δεν διαδραματίζει καθοριστικό ρόλο στο πλαίσιο της εν λόγω συλλογιστικής. Σε τελική ανάλυση, το εν λόγω άρθρο, επιβάλλοντας στα κράτη μέλη να θεσπίσουν «διατάξεις σύμφωνα με τις οποίες οι καταχρηστικές ρήτρες σύμβασης μεταξύ επαγγελματία και καταναλωτή, τηρουμένων των σχετικών όρων της εθνικής νομοθεσίας, δεν δεσμεύουν τους καταναλωτές», απλώς περιγράφει την ουσία της προστασίας που παρέχεται στους καταναλωτές με την οδηγία 93/13 σε επίπεδο ουσιαστικού δικαίου έναντι συμβατικών ρητρών που δεν έχουν αποτελέσει αντικείμενο εξαγομικευμένων διαπραγματεύσεων και μπορούν να χαρακτηριστούν καταχρηστικές υπό την έννοια της εν λόγω οδηγίας. Η προεκτεθείσα όμως συλλογιστική του Δικαστηρίου επικεντρώνεται κυρίως στους ειδικούς όρους σχετικά με τη φύση της διαφοράς και τη διαδικασία επίλυσής της, καθώς και στο πιθανό εμπόδιο που προκαλούν για την αποτελεσματική δικαστική προστασία της ουσιαστικού δικαίου έννομης καταστάσεως στην οποία θέλησε να θέσει τον καταναλωτή με την οδηγία ο κοινοτικός νομοθέτης.

105. Το άρθρο 11, παράγραφος 2, της οδηγίας 87/102, μολονότι δεν διευκρινίζει «την έκταση» του δικαιώματος του κατανα-

λωτή να στραφεί κατά του πιστωτικού φορέα και αφήνει τον καθορισμό της στα κράτη μέλη, ορίζει εντούτοις ότι οι εθνικές έννομες τάξεις υποχρεούνται να προβλέπουν το δικαίωμα αυτό του καταναλωτή υπό συγκεκριμένους όρους, ενώ η κοινοτική έννομη τάξη, γενικότερα, απαιτεί την αποτελεσματική προστασία του δικαιώματος αυτού —το οποίο μολονότι απονέμεται στον καταναλωτή από το εθνικό ουσιαστικό δίκαιο δεν παύει να είναι κοινοτικής προελεύσεως— από το εθνικό δικονομικό δίκαιο. Εντούτοις, η αποτελεσματική αυτή προστασία κινδυνεύει να παρεμποδιστεί, εάν το δικαστήριο δεν έχει τη δυνατότητα να παρεμβαίνει αυτεπαγγέλτως, από τα ίδια ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της φύσεως της διαφοράς και της διαδικασίας που πρέπει να ακολουθηθεί για την επίλυσή της τα οποία επισήμανε το Δικαστήριο με τη σκέψη 26 της αποφάσεως *Océano Grupo Editorial και Salvat Editores*.

106. Όσον αφορά το άρθρο 7 της οδηγίας 93/13, είναι αληθές ότι, όπως παρατήρησε το Δικαστήριο με τις σκέψεις 27 και 28 της προπαρατεθείσας αποφάσεως, η δυνατότητα του δικαστηρίου να εξετάζει αυτεπαγγέλτως τον καταχρηστικό χαρακτήρα μια συμβατικής ρήτρας συνιστά το κατάλληλο μέσο για να μη δεσμεύονται οι μεμονωμένοι καταναλωτές από καταχρηστικές ρήτρες στις συμβάσεις που συνάπτουν με επαγγελματίες, σκοπό τον οποίο τα κράτη μέλη υποχρεούνται να επιδιώκουν δυνάμει του εν λόγω άρθρου. Εντούτοις, φρονώ ότι, στην οικονομία της προπαρατεθείσας αποφάσεως, η παρατήρηση αυτή αποτελεί απλώς μια επιπλέον αιτιολογία της λύσεως την οποία δέχθηκε το Δικαστήριο σχετικά με την ανάγκη να είναι δυνατή η αυτεπάγγελτη παρέμβαση του δικαστηρίου. Στη λύση δε αυτή το Δικαστήριο κατέληξε, όπως προα-

νέφερα, με βάση τη συλλογιστική που περιέχει η σκέψη 26 της ίδιας αποφάσεως και που βασίζεται αποκλειστικά στις περιστάσεις οι οποίες είναι ικανές να αποθαρρύνουν τον καταναλωτή να υπερασπιστεί αποτελεσματικά ενώπιον των δικαστηρίων την έννομη κατάσταση στην οποία θέλησε να τον θέσει ο κοινοτικός νομοθέτης με την οδηγία 93/13.

φρόντισε να αμυνθεί ενώπιον του δικαστηρίου με τη συνδρομή δικηγόρου.

107. Θα ήθελα επίσης να επισημάνω ότι το γεγονός ότι ενάγοντες στην υπόθεση που εκκρεμεί ενώπιον του tribunal d'instance είναι το ζεύγος Rampion, το οποίο εκπροσωπήθηκε στη δίκη από δικηγόρο, ενώ στις υποθέσεις ενώπιον των εθνικών δικαστηρίων επί των οποίων εκδόθηκαν οι αποφάσεις Océano Grupo Editorial και Salvat Editores και Cofidis οι εναγόμενοι καταναλωτές δεν είχαν παραστεί, δεν δικαιολογεί εν προκειμένω διαφορετικό συμπέρασμα όσον αφορά την αναγκαιότητα της αυτεπάγγελτης παρεμβάσεως του δικαστηρίου προς τον σκοπό της αποτελεσματικής προστασίας των δικαιωμάτων του καταναλωτή από αυτό στο οποίο κατέληξε το Δικαστήριο με τις εν λόγω αποφάσεις. Πράγματι, το πρόβλημα επιλύεται σε γενικό επίπεδο, δηλαδή υπό το πρίσμα της φύσεως της διαφοράς και των χαρακτηριστικών της διαδικασίας που απαιτείται για την επίλυσή της, χωρίς να λαμβάνονται υπόψη οι συγκεκριμένες περιστάσεις της μεμονωμένης δίκης. Εξάλλου, δεν θεωρώ ότι μπορεί να γίνει δεκτό ότι ο ίδιος κανόνας περί προστασίας του καταναλωτή μπορεί να εφαρμόζεται αυτεπαγγέλτως υπέρ κάποιου καταναλωτή και όχι υπέρ ενός άλλου, αποκλειστικά και μόνο διότι ο πρώτος, αντιθέτως προς τον δεύτερο, δεν

108. Προτείνω συνεπώς στο Δικαστήριο να απαντήσει στο δεύτερο προδικαστικό ερώτημα ως εξής:

«Η οδηγία 87/102 δεν αποσκοπεί μόνο στην προστασία των καταναλωτών που συνομολογούν καταναλωτικές πιστώσεις, αλλά επίσης, και πρωτίστως, στην εξασφάλιση της δημιουργίας κοινής αγοράς καταναλωτικής πίστωσης.

Η αποτελεσματική προστασία των δικαιωμάτων του καταναλωτή τα οποία προβλέπει το άρθρο 11 της οδηγίας 87/102 προϋποθέτει ότι το εθνικό δικαστήριο πρέπει να μπορεί να εφαρμόζει αυτεπαγγέλτως τους εθνικούς κανόνες περί αλληλεξαρτήσεως μεταξύ της συμβάσεως πιστώσεως και της συμβάσεως πωλήσεως αγαθών ή παροχής υπηρεσιών που θέτουν σε εφαρμογή το εν λόγω άρθρο ή ανταποκρίνονται σε αυτό.»

## V — Πρόταση

109. Βάσει των προεκθεσιών σκέψεων, προτείνω στο Δικαστήριο να απαντήσει στα προδικαστικά ερωτήματα τα οποία έθεσε το tribunal d'instance de Saintes με την απόφαση της 16ης Νοεμβρίου 2005 ως εξής:

- «1) Το άρθρο 11 της οδηγίας 87/102/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 22ας Δεκεμβρίου 1986 για την προσέγγιση των νομοθετικών, κανονιστικών και διοικητικών διατάξεων των κρατών μελών που διέπουν την καταναλωτική πίστη επιβάλλει οι εθνικές διατάξεις περί αλληλεξαρτήσεως μεταξύ συμβάσεως πιστώσεως και συμβάσεως πωλήσεως αγαθών ή παροχής υπηρεσιών που θέτουν σε εφαρμογή το εν λόγω άρθρο ή ανταποκρίνονται σε αυτό να εφαρμόζονται ακόμα και αν η σύμβαση πιστώσεως δεν περιλαμβάνει μνεία του χρηματοδοτούμενου αγαθού ή υπηρεσίας.
  
- 2) Η οδηγία 87/102 δεν αποσκοπεί μόνο στην προστασία των καταναλωτών που συνομολογούν καταναλωτικές πιστώσεις, αλλά επίσης, και πρωτίστως, στην εξασφάλιση της δημιουργίας κοινής αγοράς καταναλωτικής πίστωσης.

Η αποτελεσματική προστασία των δικαιωμάτων του καταναλωτή τα οποία προβλέπει το άρθρο 11 της οδηγίας 87/102 προϋποθέτει ότι το εθνικό δικαστήριο πρέπει να εφαρμόζει αυτεπαγγέλτως τους εθνικούς κανόνες περί αλληλεξαρτήσεως μεταξύ της συμβάσεως πιστώσεως και της συμβάσεως πωλήσεως αγαθών ή παροχής υπηρεσιών που θέτουν σε εφαρμογή το εν λόγω άρθρο ή ανταποκρίνονται σε αυτό.»